motivaction
research and strategy

Risico- en Crisisbarometer

Basismeting najaar 2017

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Veiligheid en Justitie

15-11-2017

Inhoudsopgave

Achtergrond 3

Samenvatting 4

Resultaten 7

- Zorgen van Nederlanders 8
- Inschatting kans en effect 12
- Veiligheidsbeleving op locatie 16
- Voorzorgsmaatregelen algemeen 19
- Voorzorgsmaatregelen en reactie per ramp 22
- Informatiebehoefte 29
- Vertrouwen in de overheid 32
- Verwachtingen Nederlanders van de overheid 36
- Nepnieuws 48
- Verschillen naar achtergrondkenmerken 51

Bijlagen 50

Achtergrond

In opdracht van de NCTV heeft Motivaction onderzoek gedaan naar de zorgen, angsten en gevoel van veiligheid die leven onder de bevolking en het vertrouwen dat Nederlanders hebben in het optreden van de overheid bij crises: de Risico-en Crisisbarometer.

Het doel van de Risico- en Crisisbarometer is om inzicht te verkrijgen in de zorgen, angsten en het gevoel van veiligheid die leven onder de bevolking, en in het vertrouwen dat Nederlanders hebben in het optreden van de overheid bij rampen en crises. Hiervoor worden 800 Nederlanders van 15 jaar en ouder online ondervraagd.

De Risico- en Crisisbarometer bestaat uit twee basismetingen per jaar. Daarnaast kan de Risico- en Crisisbarometer bij (dreigende) crises op acute basis worden uitgevoerd. De basismetingen dienen als vergelijkingsmateriaal voor de resultaten van de aanvullende metingen. Met behulp van de Risico- en Crisisbarometer kan onder andere de communicatie naar pers en publiek tijdens een crisis optimaal worden afgestemd.

Hernieuwde basismeting

Vanaf 2017 wordt de Risico- en Crisisbarometer uitgevoerd door onderzoeksbureau Motivaction in een hernieuwde opzet. In deze tweede rapportage wordt waar mogelijk een vergelijking gemaakt met de resultaten uit de eerste basismeting in het voorjaar van 2017.

Samenvatting (1/3)

Grootste zorgen: terrorisme blijft grootste zorg maar zorg om cyberdreigingen neemt toe

Wanneer Nederlanders gevraagd wordt waar zij zich de meeste zorgen over maken wordt spontaan door 40% van alle de Nederlanders terrorisme genoemd. Terrorisme wordt iets minder vaak spontaan genoemd dan in het voorjaar van 2017 toen 47% van de Nederlanders terrorisme noemde. Geholpen met een lijst met mogelijke rampen en crises kiest 64% van de Nederlanders terrorisme als punt van zorg. De top-3 van zorgen wordt, net als bij de vorige meting, aangevuld met extremisme (34%) en spanningen tussen bevolkingsgroepen (33%). Ten opzichte van de meting in het voorjaar van 2017 is de zorg voor extremisme en spanningen tussen bevolkingsgroepen afgenomen. Het aantal Nederlanders dat zich zorgen maakt over cyberdreigingen nam in het najaar van 2017 juist toe: van 22% naar 28%.

Inschatting waarschijnlijkheid en gevolgen: cyberdreiging het meest waarschijnlijk maar terrorisme het meest impactvol

De kans dat cyberdreigingen in Nederland plaatsvinden is volgens 64% van de Nederlandse bevolking waarschijnlijk of zeer waarschijnlijk. Hiermee is dit de dreiging die men het meest waarschijnlijk acht. Dit is echter niet de gebeurtenis waarvan men de gevolgen voor de samenleving ook het grootst inschat. De impact voor de samenleving is volgens de ondervraagden het grootst bij terrorisme.

Het vermijden van locaties is niet toegenomen ondanks toegenomen gevoel van onveiligheid op straat

De plek waar de meeste Nederlanders een gevoel van onveiligheid ervaren is, net als in het voorjaar, bij openbare evenementen. 18% van de Nederlanders voelt zich hier onveilig of zeer onveilig. Ten opzichte van het voorjaar voelen meer Nederlanders zich onveilig bij openbare evenementen. Het vermijden van openbare evenementen of andere locaties is echter niet toegenomen.

Voorzorgsmaatregelen en bekendheid crisis.nl niet gewijzigd

Het bezit van voorwerpen die nuttig kunnen zijn bij een ramp of crisis is niet toegenomen of afgenomen. Van alle voorwerpen die van pas kunnen komen bij een ramp of crisis hebben mensen vooral voorwerpen in huis die men sowieso in huis heeft zoals kaarsen, wc-papier of een gereedschapsset. De helft van de Nederlanders heeft flessen water en houdbaar voedsel in huis. De overheidswebsite met informatie over wat te doen bij een ramp of crisis is, net als bij de vorige meting, grotendeels onbekend: 70% heeft niet van de website crisis.nl gehoord.

Samenvatting (2/3)

Vertrouwen in informatievoorziening van de overheid bij een ramp of crisis is afgenomen

Zowel het vertrouwen in de overheid in het algemeen als het vertrouwen in de informatievoorziening van de overheid bij een ramp of crisis is significant afgenomen ten opzichte van het voorjaar 2017. Het vertrouwen in de informatievoorziening van de overheid bij een ramp of crisis daalde van 48% naar 39%.

De informatiebehoefte is ongewijzigd. De grootste informatiebehoefte bestaat over hoe men moet handelen in het geval van terrorisme: 44% van alle Nederlanders wil hier meer over weten. Daarnaast bestaat er bij een deel van de bevolking een behoefte aan meer informatie over handelingsperspectieven bij milieurampen (34%), stralingsongevallen (31%) en infectieziekten (31%). Nederlanders willen vaak ongevraagd geïnformeerd worden door de overheid.

Verschillende rampen en crises: duidelijker beeld van handelingsperspectieven voor de overheid

Net als bij de vorige meting weten Nederlanders vaker te benoemen wat de overheid zou moeten doen bij een ramp of crisis, dan dat zij hun eigen handelingsperspectieven kunnen benoemen. De percentages met genoemde voorzorgsmaatregelen zijn nauwelijks gewijzigd. Voor iedere mogelijke ramp of crisis kan 39% tot 54% van de Nederlanders minimaal één maatregel noemen die de overheid zou moeten treffen.

Nederlanders verwachten niet dat de overheid in staat is om een ramp of crisis te voorkomen. De perceptie is ook dat de overheid bij veel rampen niet of nauwelijks in staat is om de gevolgen beperkt te houden.

Op de vraag hoe men zich heeft voorbereid op een ramp waar men zich zorgen over maakt, geeft per ramp 85% tot 93% van de ondervraagden aan geen enkele voorbereiding te hebben getroffen, ondanks de zorgen die ze hebben. De uitzonderingen hierop zijn cyberdreigingen en financieel-economische bedreigingen. Voor deze dreigingen hebben Nederlanders vaker voorbereidingen getroffen.

Samenvatting (3/3)

Begrip maatregelen van overheid is groot. Maatregelen zorgen voor veiliger gevoel.

Om dreigingen zoals terroristische aanslagen tegen te gaan neemt de overheid soms maatregelen die een effect hebben op de privacy van burgers, of kunnen zorgen voor extra ongemak. Negen op de tien Nederlanders heeft begrip voor deze maatregelen en 50 á 60% voelt zich veiliger door deze maatregelen.

Nepnieuws op sociale media: twee derde controleert nieuws op juistheid

Een meerderheid van de Nederlanders (65%) geeft aan nieuws altijd of soms op juistheid te controleren. De meeste Nederlanders denken nepnieuws te herkennen. 69% denkt nepnieuws soms of altijd te herkennen. Eén op de drie Nederlanders maakt zich zorgen om nepnieuws.

Resultaten

Zorgen van Nederlanders	**8**
Inschatting kans en effect	12
Veiligheidsbeleving op locaties	16
Voorzorgsmaatregelen algemeen	19
Voorzorgsmaatregelen en reactie per ramp	22
Informatiebehoefte	29
Vertrouwen in de overheid	32
Verwachtingen Nederlanders van de overheid	36
Nepnieuws	48
Verschillen naar achtergrondkenmerken	51

Grootste zorgen (spontaan genoemd)

Vier op de tien Nederlanders noemt spontaan terrorisme als zorg

Op de vraag of men zich zorgen maakt over gebeurtenissen die een invloed kunnen hebben op de veiligheid in Nederland, noemt vier op de tien Nederlanders (40%) spontaan een terroristische aanslag. Op afstand volgt toename van criminaliteit/agressie en geweld in de openbare ruimte (25%). Nieuw in deze meting is de kritiek op de strafmaat en de sanctie-uitvoering: 13% van de Nederlanders benoemt de strafmaat of de uitvoering van sancties als een bedreiging voor de veiligheid in Nederland.

Terrorisme is in het najaar minder vaak genoemd dan in het voorjaar, net als discriminatie/intolerantie en de dreiging die uitgaat van buitenlandse leiders.

Wanneer je denkt aan gebeurtenissen met een mogelijke invloed op de veiligheid in Nederland, waarover maak je je dan zorgen?

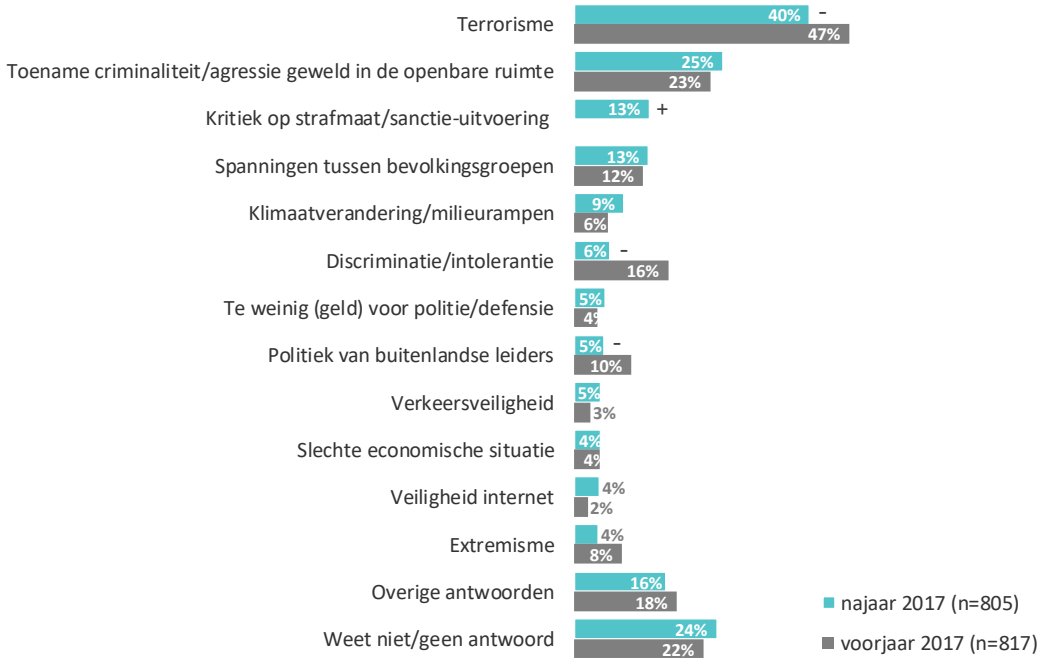

\+ Significant toegenomen ten opzichte van de vorige meting

\- Significant afgenomen ten opzichte van de vorige meting

Top-3 grootste zorgen (geholpen)

Terrorisme grootste bedreiging Nederlandse veiligheid

Wanneer Nederlanders een top-3 met zorgen mogen samenstellen uit een lijst met 16 mogelijke gebeurtenissen dan blijft terrorisme het meest genoemde punt van zorg bij Nederlanders. Ook de gebeurtenissen extremisme en spanningen tussen bevolkingsgroepen komen vaak in de top-3 van zorgen terecht.

In vergelijking met het voorjaar van 2017 noemen Nederlanders vaker cyberdreigingen. Spanningen tussen bevolkingsgroepen en extremisme worden minder vaak genoemd dan in het voorjaar van 2017.

Kun je maximaal drie gebeurtenissen aangeven waar jij je de meeste zorgen over maakt?

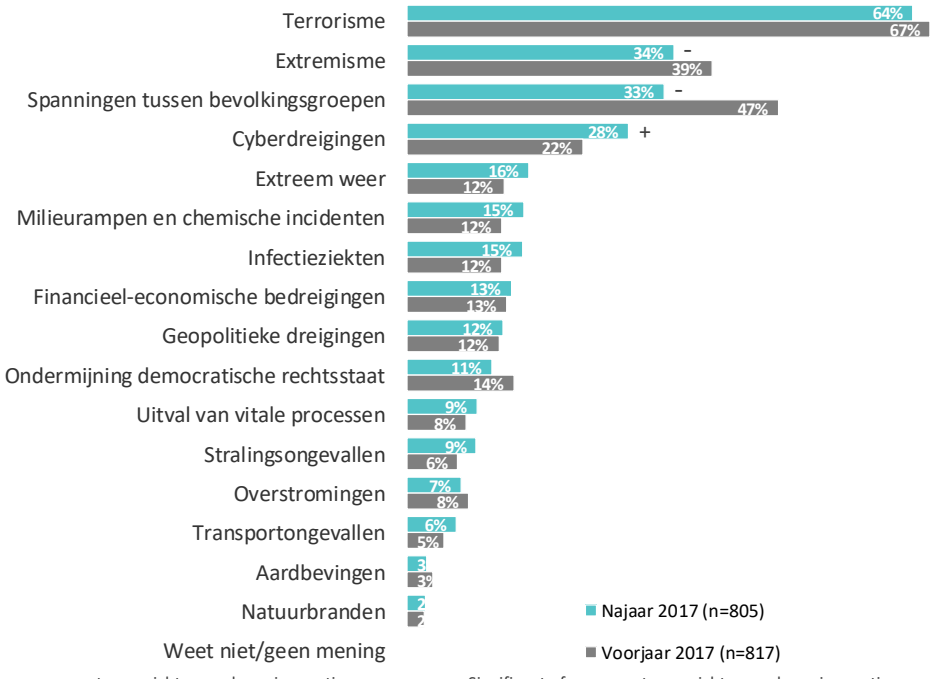

Zorgen voor persoonlijke veiligheid

Vier van de tien Nederlanders denken dat de persoonlijke veiligheid bedreigd wordt door terrorisme

Aan Nederlanders die zich zorgen maken over een gebeurtenis is de vraag voorgelegd of deze zorg ook betrekking heeft op de persoonlijke veiligheid van henzelf of het gezin.

Bij iedere ramp maakt een deel van de Nederlanders zich wel zorgen over de impact op de samenleving maar niet voor de persoonlijke veiligheid. Zo maakt bijna twee derde van Nederland (64%) zich zorgen over een terroristische aanslag. Maar een deel hiervan, 23% van alle Nederlanders, denkt niet dat dit de persoonlijke veiligheid direct bedreigt. 40% van alle Nederlanders denkt wel dat hun persoonlijke veiligheid of die van gezinsleden in gevaar is door terrorisme.

In welke mate maak je je momenteel zorgen over de veiligheid van jezelf en je gezin als gevolg van onderstaande gebeurtenis(sen)?

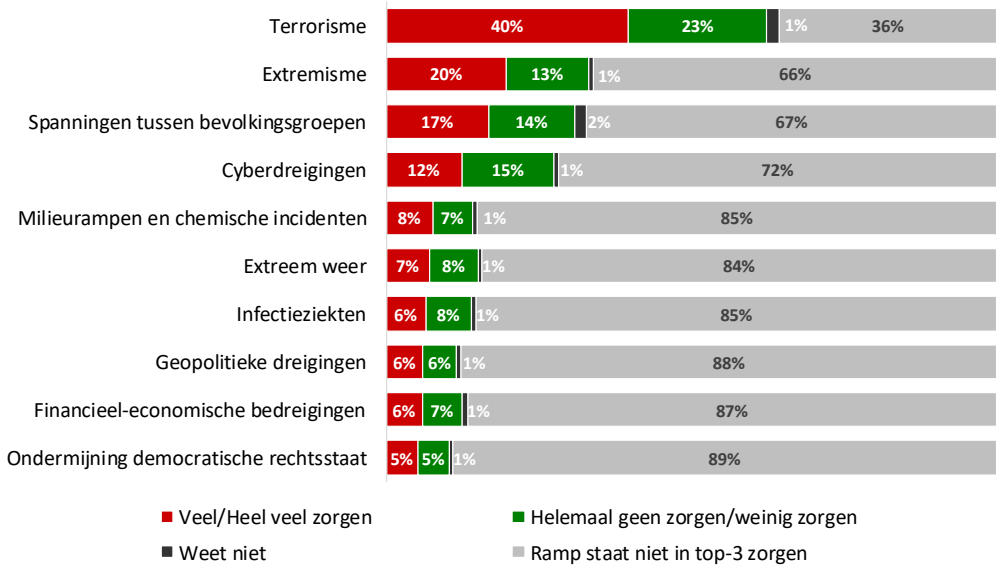

NB: Bij de gebeurtenissen overstromingen, uitval van vitale processen, stralingsongevallen, transportongevallen, aardbevingen en natuurbranden is het aantal respondenten waar de vraag aan is voorgelegd kleiner dan 80. Over deze gebeurtenissen kunnen geen uitspraken worden gedaan.

Resultaten

Zorgen van Nederlanders	8
Inschatting kans en effect	**12**
Veiligheidsbeleving op locaties	16
Voorzorgsmaatregelen algemeen	19
Voorzorgsmaatregelen en reactie per ramp	22
Informatiebehoefte	29
Vertrouwen in de overheid	32
Verwachtingen Nederlanders van de overheid	36
Nepnieuws	48
Verschillen naar achtergrondkenmerken	51

Waarschijnlijkheid van rampen en crises

Cyberdreigingen en terrorisme worden als meest waarschijnlijk gezien

De twee gebeurtenissen die volgens Nederlanders het meest waarschijnlijk gaan plaatsvinden zijn cyberdreigingen en terrorisme. Daarnaast worden ook spanningen tussen bevolkingsgroepen en extremisme door meer dan de helft van de Nederlanders als (zeer) waarschijnlijk ervaren (56% en 55%).

In vergelijking met het voorjaar van 2017 denken Nederlanders in het najaar 2017 dat de volgende gebeurtenissen waarschijnlijker zijn: overstromingen, extreem weer, stralingsongevallen en financieel-economische bedreigingen. De kans op de volgende gebeurtenissen is minder vaak (zeer) waarschijnlijk: aardbevingen en spanningen tussen bevolkingsgroepen.

Kun je bij iedere gebeurtenis aangeven hoe groot je de kans inschat dat deze in Nederland plaats zal vinden? (n=805)

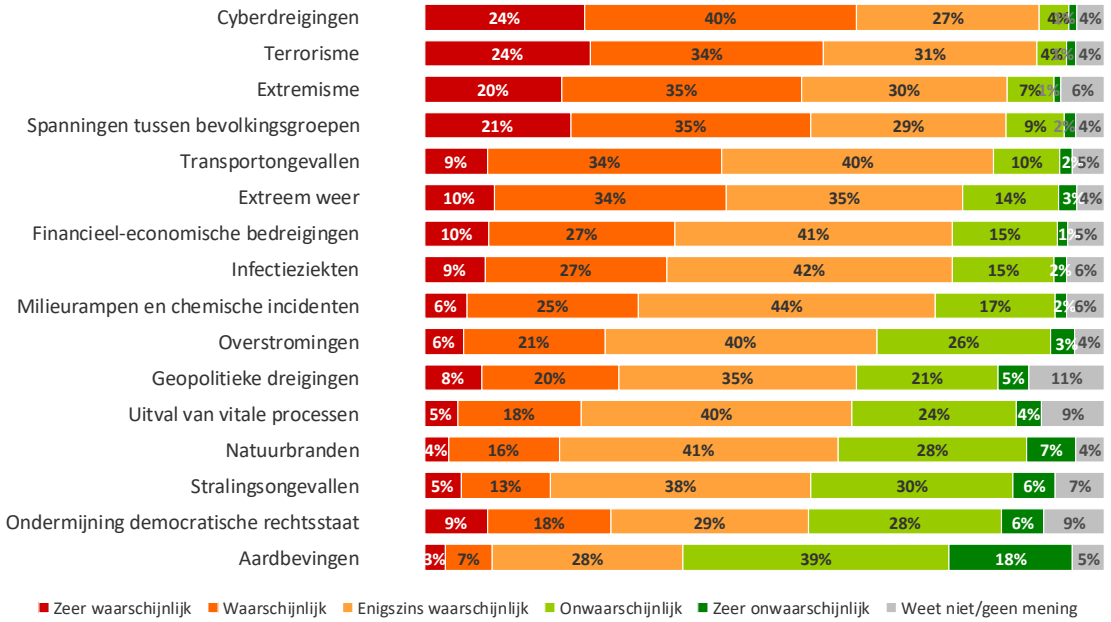

	% (zeer) waarschijnlijk	
	Najaar 2017	Voorjaar 2017
Cyberdreigingen	64%	62%
Terrorisme	58%	61%
Extremisme	55%	58%
Spanningen tussen bevolkingsgroepen	56% -	65%
Transportongevallen	43%	41%
Extreem weer	44% +	34%
Financieel-economische bedreigingen	37% +	31%
Infectieziekten	36%	34%
Milieurampen en chemische incidenten	31%	29%
Overstromingen	27% +	22%
Geopolitieke dreigingen	28%	29%
Uitval van vitale processen	23%	22%
Natuurbranden	20%	26%
Stralingsongevallen	18% +	13%
Ondermijning democratische rechtsstaat	27%	29%
Aardbevingen	10% -	14%

\+ Significant toegenomen ten opzichte van de vorige meting
\- Significant afgenomen ten opzichte van de vorige meting

Perceptie van de gevolgen

Terrorisme heeft volgens Nederlanders grootste gevolgen voor de samenleving

De gevolgen van de meeste rampen worden gezien als *ernstig* of *zeer ernstig* maar meestal niet als *catastrofaal*. Terrorisme heeft volgens Nederlanders de grootste gevolgen voor de samenleving.

In vergelijking met het voorjaar van 2017 schatten Nederlanders de gevolgen van een gebeurtenis groter in van: overstromingen, extreem weer, natuurbranden, aardbevingen, milieurampen, stralingsongevallen en de uitval van vitale processen.

Als de onderstaande gebeurtenis zich voor zou doen, hoe ernstig zouden dan volgens jou de gevolgen voor de Nederlandse samenleving zijn? (n=805)

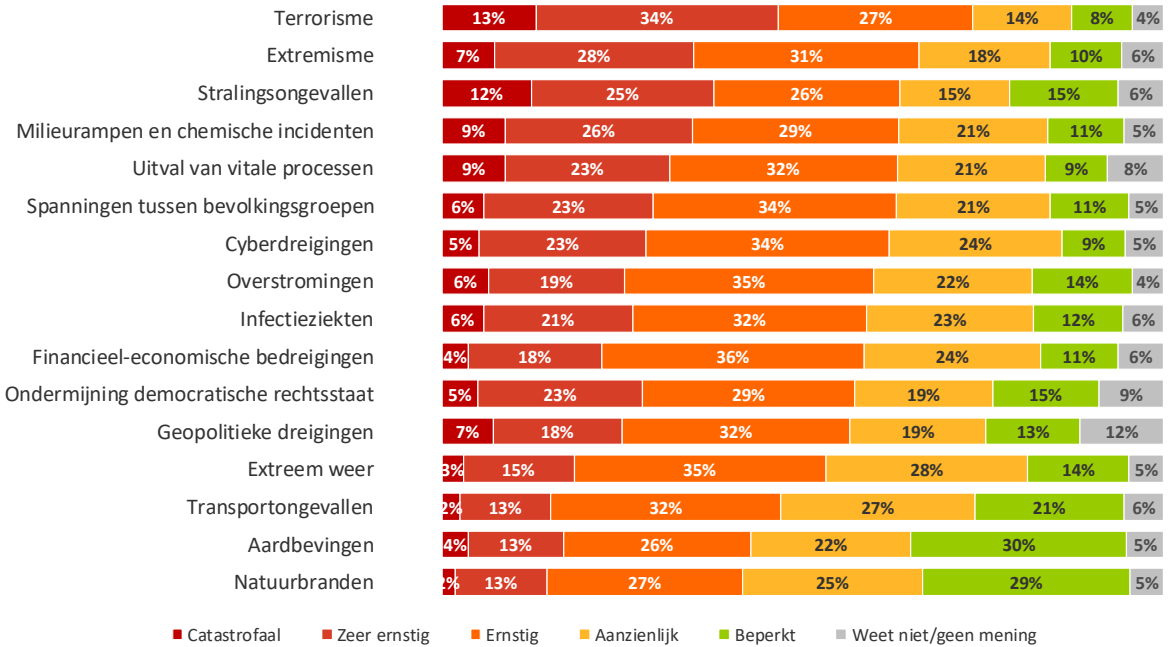

	% zeer ernstig of catastrofaal	
	Najaar 2017	Voorjaar 2017
Terrorisme	47%	47%
Extremisme	35%	30%
Stralingsongevallen	37% +	31%
Milieurampen en chemische incidenten	35% +	29%
Uitval van vitale processen	32% +	26%
Spanningen tussen bevolkingsgroepen	29%	33%
Cyberdreigingen	28%	24%
Overstromingen	25% +	22%
Infectieziekten	27%	23%
Financieel-economische bedreigingen	22%	21%
Ondermijning democratische rechtsstaat	28%	29%
Geopolitieke dreigingen	25%	25%
Extreem weer	18% +	15%
Transportongevallen	15%	14%
Aardbevingen	17% +	13%
Natuurbranden	15% +	11%

+ Significant toegenomen ten opzichte van de vorige meting

Matrix kansen en gevolgen

Terrorisme heeft bovengemiddelde kans én gevolgen volgens Nederlandse bevolking

Wanneer we kijken naar de combinatie van kansinschatting per ramp en een inschatting van de gevolgen dan zien we dat de drie gebeurtenissen waar Nederland zich het meeste zorgen om maakt een bovengemiddelde kans én bovengemiddeld grote gevolgen worden toegekend.

Terrorisme en extremisme zijn de gebeurtenissen waarvan Nederlanders de kans én de gevolgen bovengemiddeld inschatten. Deze gebeurtenissen gaan ook aan kop in de zorgenlijst.

Cyberdreigingen hebben volgens de Nederlands de grootste waarschijnlijkheid om plaats te vinden maar de gevolgen ervan zijn volgens de Nederlanders onder het gemiddelde.

Resultaten

Zorgen van Nederlanders	8
Inschatting kans en effect	12
Veiligheidsbeleving op locaties	**16**
Voorzorgsmaatregelen algemeen	19
Voorzorgsmaatregelen en reactie per ramp	22
Informatiebehoefte	29
Vertrouwen in de overheid	32
Verwachtingen Nederlanders van de overheid	36
Nepnieuws	48
Verschillen naar achtergrondkenmerken	51

Gevoel van veiligheid per locatie

18% van de bezoekers van openbare evenementen voelt zich daar onveilig

Bij openbare evenementen voelen Nederlanders zich het vaakst onveilig, gevolgd door treinstation, metrostation, op een vliegveld en bij een religieuze instellingen (16%-18% (zeer) onveilig).

Ten opzichte van het voorjaar voelen meer Nederlanders zich onveilig bij openbare evenementen.

Kun je per locatie aangeven hoe veilig je je daar voelt?
(Basis: komt op locatie)

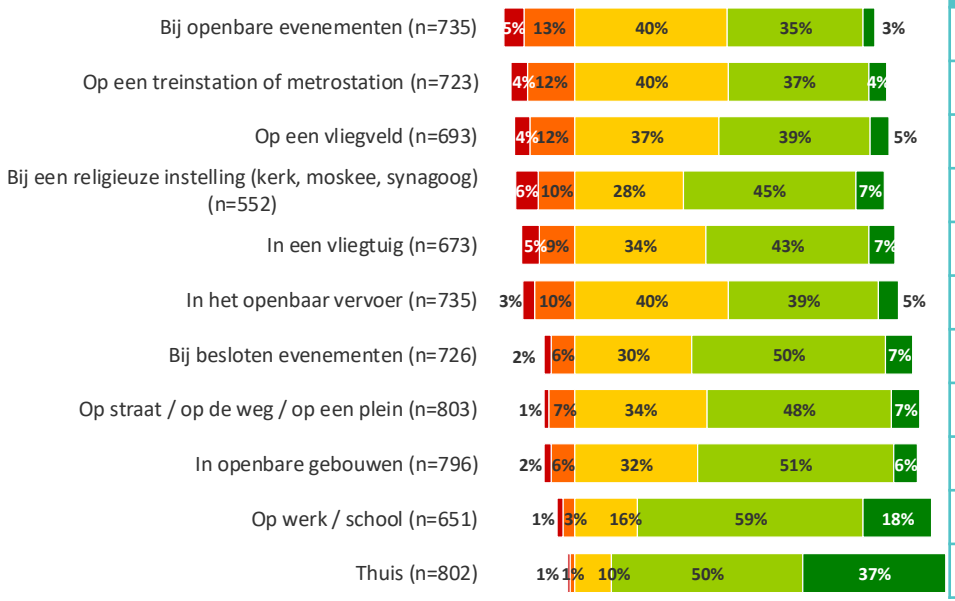

	% Weet niet	% (zeer) onveilig	
		Najaar 2017	Voorjaar 2017
Bij openbare evenementen (n=735)	4%	18% +	14%
Op een treinstation of metrostation (n=723)	3%	16%	13%
Op een vliegveld (n=693)	3%	16%	16%
Bij een religieuze instelling (kerk, moskee, synagoog) (n=552)	4%	16%	14%
In een vliegtuig (n=673)	3%	14%	16%
In het openbaar vervoer (n=735)	3%	13%	10%
Bij besloten evenementen (n=726)	4%	8%	8%
Op straat / op de weg / op een plein (n=803)	2%	8%	7%
In openbare gebouwen (n=796)	3%	8%	6%
Op werk / school (n=651)	3%	4%	3%
Thuis (n=802)	2%	2%	1%

\+ Significant toegenomen ten opzichte van de vorige meting

Vermijden van locaties

Eén op de tien bezoekers van openbare evenementen, religieuze instellingen en vliegvelden komt er minder vaak vanwege onveiligheidsgevoel

13% van de Nederlanders die weleens op openbare evenementen komt voelt zich daar onveilig en is daardoor minder aanwezig op dergelijke bijeenkomsten. Hetzelfde geldt voor 10% van de bezoekers van religieuze instellingen en vliegvelden.

Een iets kleiner deel (9%) van de mensen die weleens op een trein- of metrostation komt en gebruik maakt van het openbaar vervoer, bezoekt deze minder vanwege onveiligheidsgevoelens. 8% van de Nederlanders die weleens vliegt doet dit momenteel minder vaak als gevolg van een gevoel van onveiligheid.

Deze percentages zijn niet significant gewijzigd te opzichte van de vorige meting.

Heeft dit gevoel ervoor gezorgd dat je daar minder aanwezig bent?

(Basis: komt op locatie)

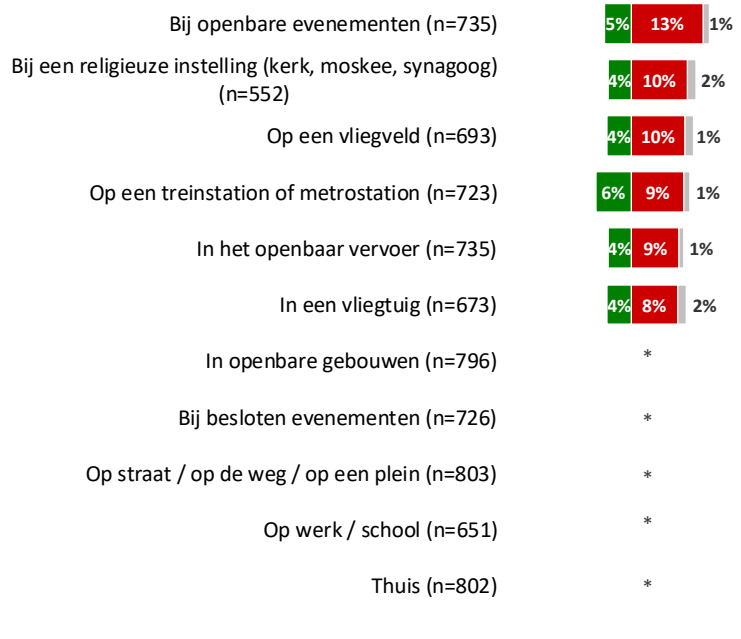

	Voelt zich daar niet onveilig	% Ja Voorjaar 2017
Bij openbare evenementen (n=735)	78%	11%
Bij een religieuze instelling (kerk, moskee, synagoog) (n=552)	80%	8%
Op een vliegveld (n=693)	82%	9%
Op een treinstation of metrostation (n=723)	81%	7%
In het openbaar vervoer (n=735)	84%	6%
In een vliegtuig (n=673)	83%	10%
In openbare gebouwen (n=796)	*	*
Bij besloten evenementen (n=726)	*	*
Op straat / op de weg / op een plein (n=803)	*	*
Op werk / school (n=651)	*	*
Thuis (n=802)	*	*

Nee Ja Weet niet/geen mening

* Aantal respondenten waar de vraag aan voor is gelegd is kleiner dan 80

Resultaten

Zorgen van Nederlanders	8
Inschatting kans en effect	12
Veiligheidsbeleving op locaties	16
Voorzorgsmaatregelen algemeen	**19**
Voorzorgsmaatregelen en reactie per ramp	22
Informatiebehoefte	29
Vertrouwen in de overheid	32
Verwachtingen Nederlanders van de overheid	36
Nepnieuws	48
Verschillen naar achtergrondkenmerken	51

Voorbereidingen op rampen en crises

Nederlanders hebben vooral voorwerpen in huis die ook voor andere doeleinden gebruikt kunnen worden

Van alle voorwerpen die van pas kunnen komen in geval van een ramp of crisis, hebben mensen vooral voorwerpen in huis die waarschijnlijk ook voor andere doeleinden gebruikt worden zoals kaarsen, wc-papier of een gereedschapsset.

Ongeveer de helft van alle Nederlanders (48%) heeft flessen water en houdbaar voedsel in huis.

Ongeveer twee derde van alle Nederlanders (69%) heeft geen radio die werkt als de stroomvoorziening is uitgevallen.

Deze cijfers komen grotendeels overeen met het voorjaar van 2017.

Kun je aangeven of je het volgende in bezit hebt voor het geval zich een ramp of crisis voordoet? (n=805)

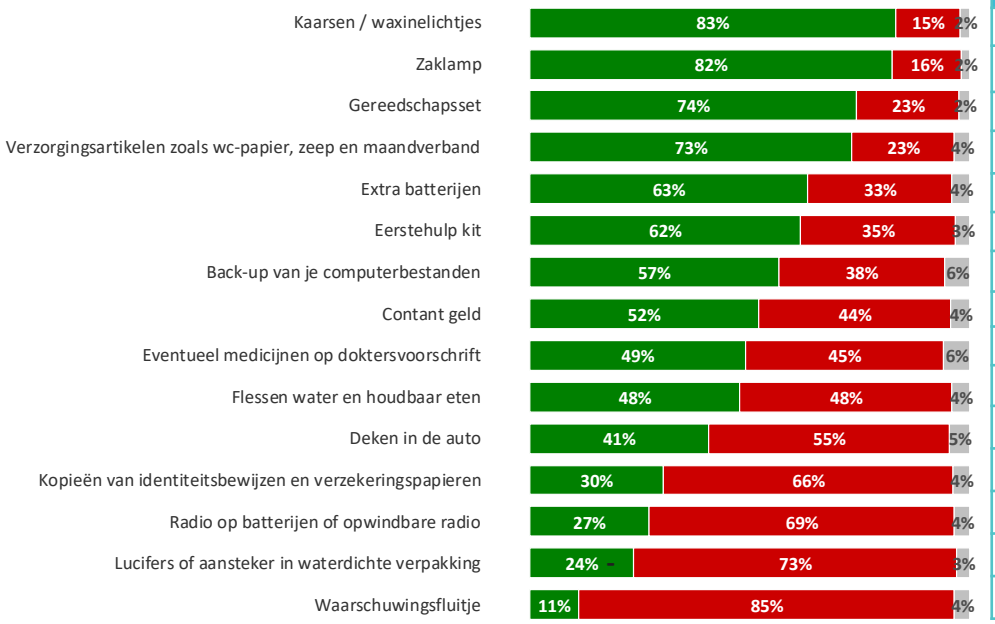

% Ja Voorjaar 2017
85%
84%
76%
72%
66%
64%
58%
51%
48%
49%
43%
29%
30%
29%
13%

Bekendheid evacuatieplan en website crisis.nl

Bekendheid informatiewebsite van de overheid gelijk gebleven

Driekwart van alle Nederlanders (76%) weet hoe je thuis het gas of de elektriciteit kunt uitschakelen.

52% is in meer of mindere mate op de hoogte van het evacuatieplan thuis, op school of op het werk.

De website www.crisis.nl met informatie over wat je kunt doen bij een ramp of crisis is bij 8% van de mensen bekend. 16% van de mensen heeft hier van gehoord.

Deze cijfers komen overeen met de cijfers in het voorjaar van 2017.

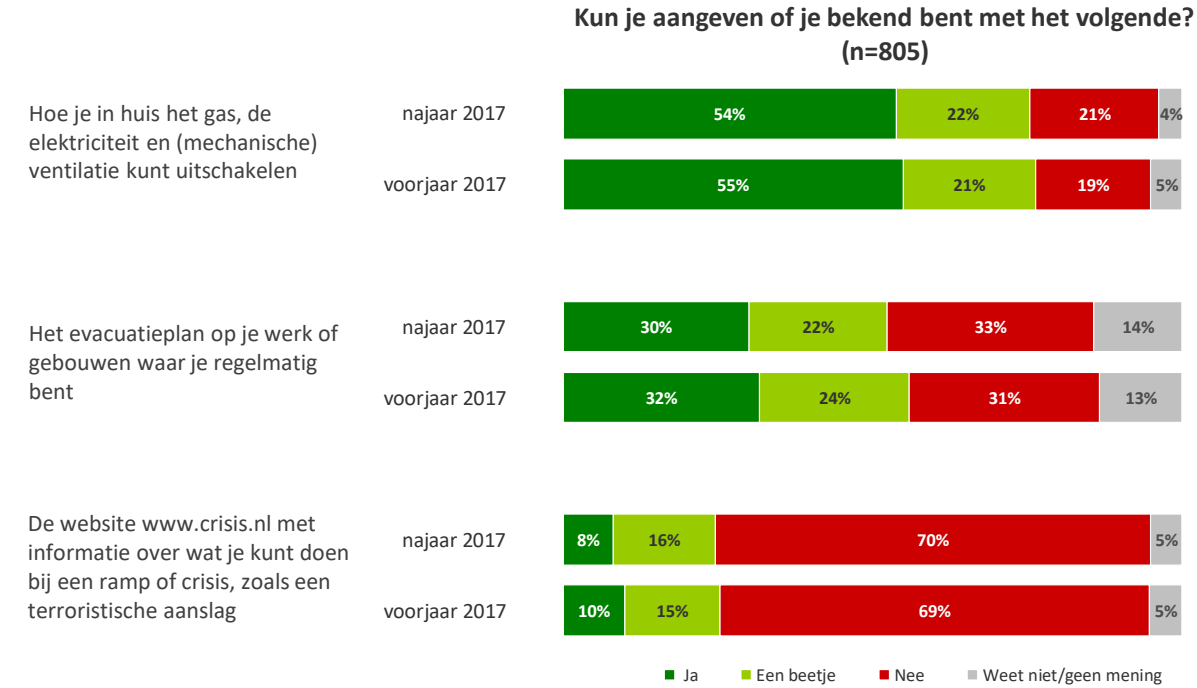

Resultaten

Zorgen van Nederlanders	8
Inschatting kans en effect	12
Veiligheidsbeleving op locaties	16
Voorzorgsmaatregelen algemeen	19
Voorzorgsmaatregelen en reactie per ramp	**22**
Informatiebehoefte	29
Vertrouwen in de overheid	32
Verwachtingen Nederlanders van de overheid	36
Nepnieuws	48
Verschillen naar achtergrondkenmerken	51

Nederlanders hebben zich niet of nauwelijks voorbereid op rampen of crises

Eigen verantwoordelijkheid

Op de vraag hoe men zich heeft voorbereid op een ramp waar men zich zorgen over maakt, geeft per ramp 85% tot 93% van de ondervraagden aan geen enkele voorbereiding te hebben getroffen, ondanks de zorgen die ze hebben. De uitzonderingen hierop zijn cyberdreigingen en financieel-economische bedreigingen. Voor deze dreigingen hebben Nederlanders vaker voorbereidingen getroffen. 38% van de Nederlanders noemt een maatregel die hij of zij getroffen heeft voor cyberdreigingen. Nederlanders geven vaak aan hun wachtwoorden om cyberdreigingen tegen te gaan. 26% zegt maatregelen te hebben getroffen voor financieel-economische bedreigingen. Voor het geval er een economische crisis uitbreekt heeft men spaargeld achter de hand. Deze percentages zijn niet significant gewijzigd ten opzichte van de vorige meting.

Op de volgende pagina's is voor ieder van de mogelijke rampen en crises weergegeven welke voorzorgsmaatregelen Nederlanders getroffen hebben en hoe zij zouden handelen in het geval de gebeurtenis zich voordoet.

NB: voor een aantal rampen was het aantal respondenten dat zich er zorgen over maakt kleiner dan 80. Deze gebeurtenissen zijn weggelaten uit de rapportage, omdat het niet mogelijk is daar significante uitspraken over te doen. Het gaat om: overstromingen, natuurbranden, aardbevingen, stralingsongevallen, transportongevallen en uitval van vitale processen.

Voorbereidingen en reactie

Extreem weer (gebeurtenis in zorgen top-3, n=125)

Hoe heb je jezelf voorbereid:
88% niet voorbereid

Genoemde maatregelen:
“Alle materiaal rondom het huis goed vastzetten. Eten en drinken op voorraad hebben.”

Wat zou je doen als deze ramp of crisis zich zou voordoen?
65% weet niet

Genoemde reacties:
“Binnen blijven, noodgevallen-setje maken.”
“Spullen opruimen buiten, eventueel evacueren.”

\+ Significant toegenomen ten opzichte van de vorige meting

Milieurampen en chemische incidenten (gebeurtenis in zorgen top-3, n=120)

Hoe heb je jezelf voorbereid:
93% niet voorbereid

Genoemde maatregelen:
“Jodiumtabletten, flesjes water en blikvoer in huis voor ongeveer een weekje.”

Wat zou je doen als deze ramp of crisis zich zou voordoen?
71% weet niet

Genoemde reacties:
“Ramen/deuren dicht, radio en TV aan.”
“Berichten afwachten en maatregelen nemen.”
“Informatie van de overheid afwachten. Vluchten. ”

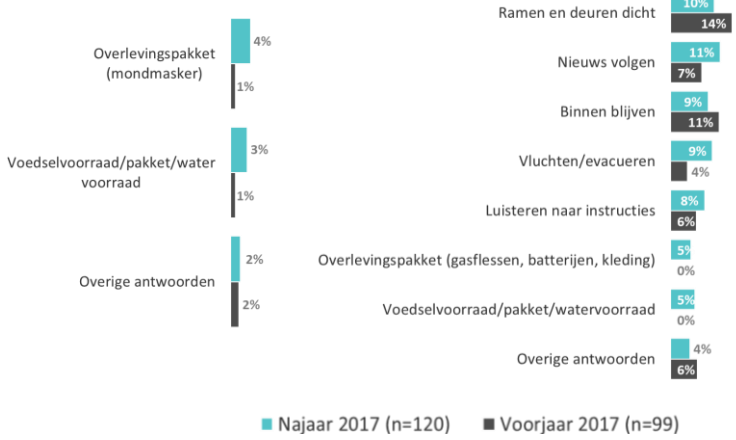

Voorbereidingen en reactie

Infectieziekten (gebeurtenis in zorgen top-3, n=118)

Hoe heb je jezelf voorbereid:
85% niet voorbereid

Genoemde maatregelen:
“Proberen zo gezond mogelijk te leven voor een goede weerstand en als er zoiets is zien te vermijden”

Wat zou je doen als deze ramp of crisis zich zou voordoen?
66% weet niet

Genoemde reacties:
“Zoveel mogelijk grote groepen mensen vermijden.”
“Mezelf en m'n huisdieren medicijnen er tegen geven als dit mogelijk is.”

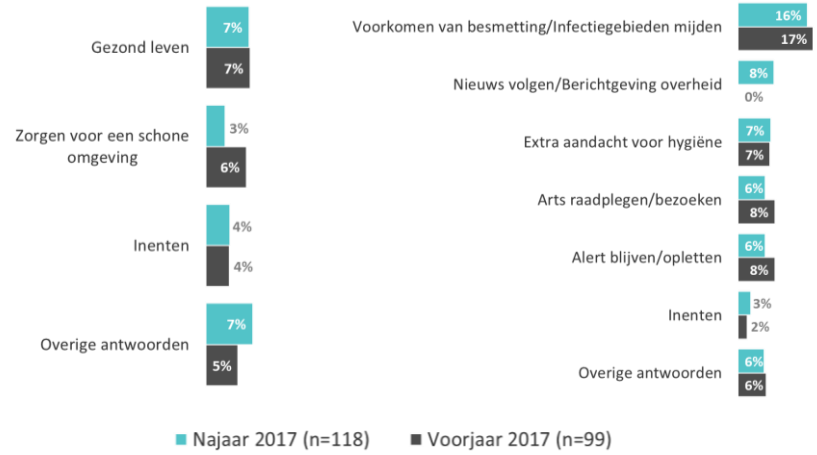

Cyberdreigingen (gebeurtenis in zorgen top-3, n=227)

Hoe heb je jezelf voorbereid:
62% niet voorbereid

Genoemde maatregelen:
“Virusbeschermers, externe harde schijf en verschillende wachtwoorden”
“Goede virus scanner niet alle mail openen goed kijken wat je doet”

Wat zou je doen als deze ramp of crisis zich zou voordoen?
73% weet niet

Genoemde reacties:
“Zo goed mogelijk opletten geen verkeerde mails aan te klikken en zorgen dat je computer optimaal beveiligd is.”

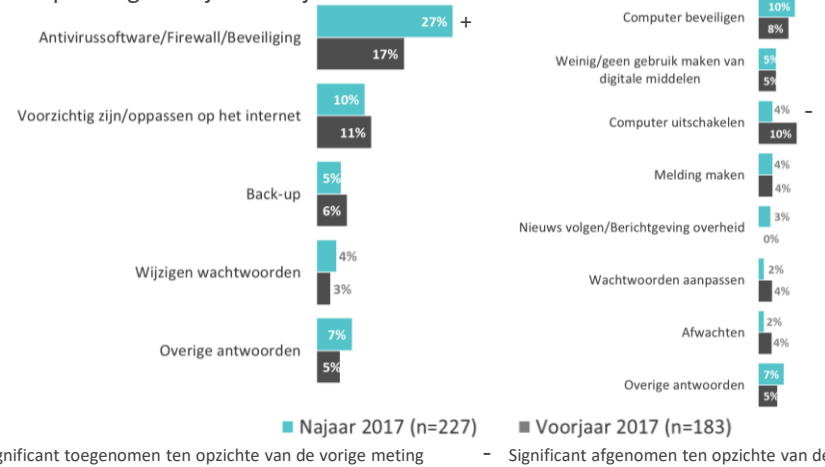

\+ Significant toegenomen ten opzichte van de vorige meting
\- Significant afgenomen ten opzichte van de vorige meting

Voorbereidingen en reactie

Spanningen tussen bevolkingsgroepen (gebeurtenis in zorgen top-3, n=264)

Hoe heb je jezelf voorbereid:
91% niet voorbereid

Genoemde maatregelen:
"Zo min mogelijk bemoeien met anderen ook als er iets gebeurt waar we het niet mee eens zijn"

Wat zou je doen als deze ramp of crisis zich zou voordoen?
69% weet niet

Genoemde reacties:
"Proberen op de hoogte te blijven van wat er precies gaande is."
"Niet meedoen en proberen vreedzaam samen te leven zoals het hoort."

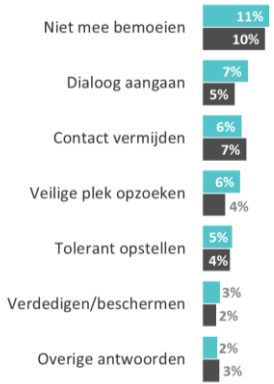

Ondermijning democratische rechtsstaat (gebeurtenis in zorgen top-3, n=87)

Hoe heb je jezelf voorbereid:
88% niet voorbereid

Genoemde maatregelen:
"Niet alles geloven wat in de media wordt beweerd."

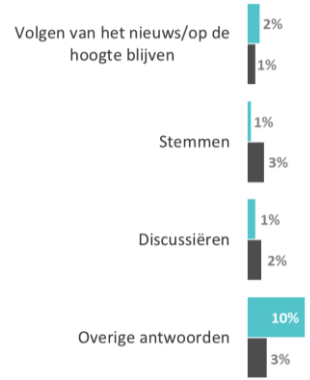

Wat zou je doen als deze ramp of crisis zich zou voordoen?
75% weet niet

Genoemde reacties:
"Zorgen dat ik goed geinformeerd ben over hoe de dingen werkelijk in elkaar steken."
"Emigreren"

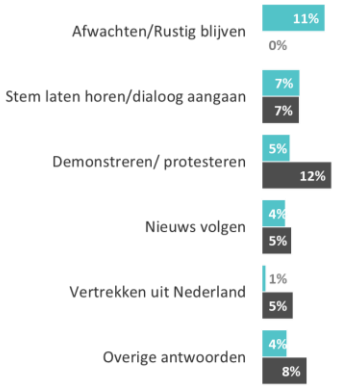

Voorbereidingen en reactie

Terrorisme (gebeurtenis in zorgen top-3, n=518)

Hoe heb je jezelf voorbereid:
90% niet voorbereid

Genoemde maatregelen:
“Niet mogelijk. Op plekken met veel mensen alert zijn.”
“Grote massale events vermijden”

Wat zou je doen als deze ramp of crisis zich zou voordoen?
72% weet niet

Genoemde reacties:
“Uit de voeten maken indien mogelijk.”
“Proberen te schuilen.”
“Mezelf en mijn naasten in veiligheid brengen, politie bellen.”

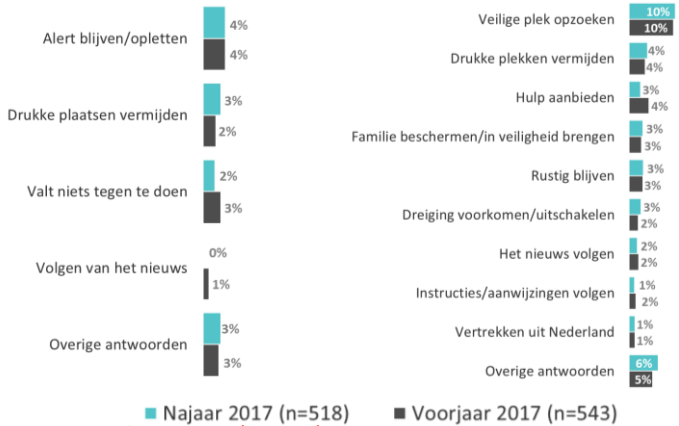

Extremisme (gebeurtenis in zorgen top-3, n=273)

Hoe heb je jezelf voorbereid:
92% niet voorbereid

Genoemde maatregelen:
“Kalm en vriendelijk blijven, open staan voor verschillen.”
“Bijhouden nieuws en media.”

Wat zou je doen als deze ramp of crisis zich zou voordoen?
78% weet niet

Genoemde reacties:
“Vertrekken naar ander land.”
“Uit de buurt van de groepen blijven”

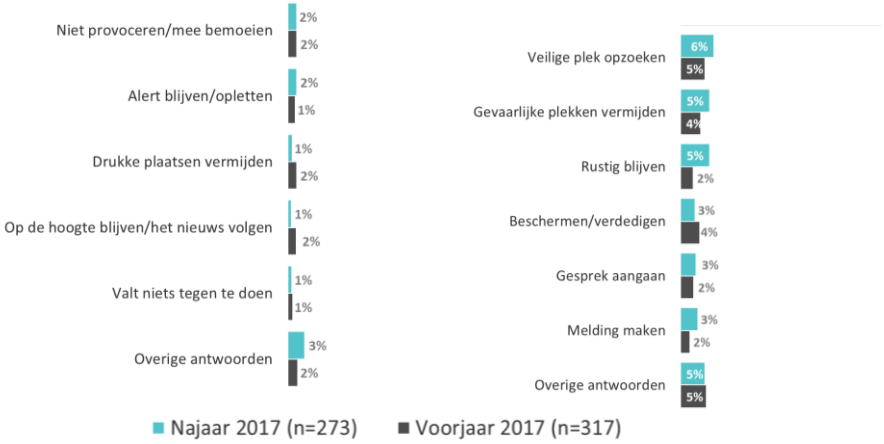

Voorbereidingen en reactie

Geopolitieke dreigingen
(gebeurtenis in zorgen top-3, n=99)

Hoe heb je jezelf voorbereid:
91% niet voorbereid

Genoemde maatregelen:
"Tijdelijk naar veilig land gaan"
"Informatie inwinnen en daarop besluiten nemen"

Wat zou je doen als deze ramp of crisis zich zou voordoen?
76% weet niet

Genoemde reacties:
"Wat kan ik doen?"

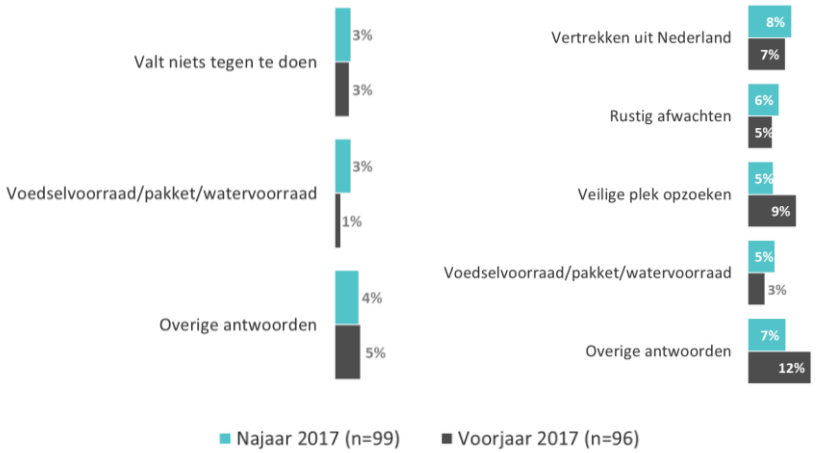

Financieel-economische bedreigingen (gebeurtenis in zorgen top-3, n=107)

Hoe heb je jezelf voorbereid:
74% niet voorbereid

Genoemde maatregelen:
"Ik heb een buffer opgebouwd"
"Sparen apart leggen."

Wat zou je doen als deze ramp of crisis zich zou voordoen?
77% weet niet

Genoemde reacties:
"Zuinig leven, keuzes maken."
"Gebruik maken spaargeld zondig."

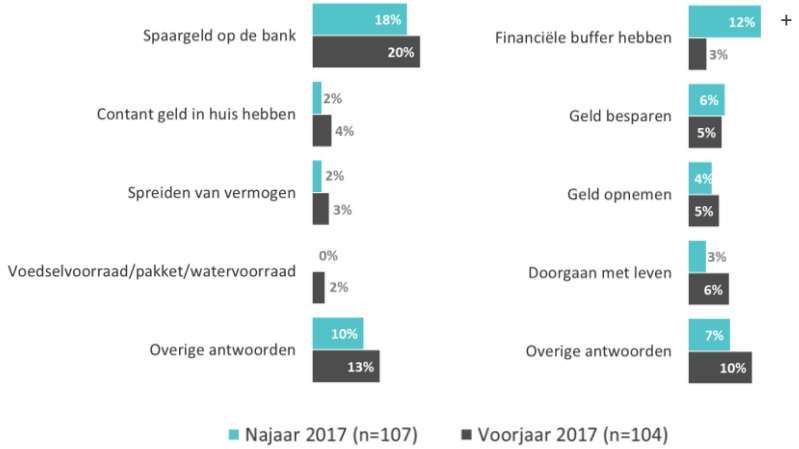

\+ Significant toegenomen ten opzichte van de vorige meting

Resultaten

Zorgen van Nederlanders	8
Inschatting kans en effect	12
Veiligheidsbeleving op locaties	16
Voorzorgsmaatregelen algemeen	19
Voorzorgsmaatregelen en reactie per ramp	22
Informatiebehoefte	**29**
Vertrouwen in de overheid	32
Verwachtingen Nederlanders van de overheid	36
Nepnieuws	48
Verschillen naar achtergrondkenmerken	51

Informatiebehoefte per onderwerp

Nederlanders willen meer informatie over handelingsperspectieven bij rampen en crises

De informatiebehoefte van Nederlanders is ongewijzigd ten opzichte van het voorjaar van 2017. 44% van de Nederlanders wil graag meer informatie over hoe te handelen in het geval van een terroristische aanslag. Er is bij een deel van de bevolking ook behoefte aan meer informatie over handelingsperspectieven bij milieurampen (34%), stralingsongevallen (31%) en infectieziekten (31%).

Over welke gebeurtenissen je meer zou willen weten over hoe te handelen als de gebeurtenis zich voordoet?

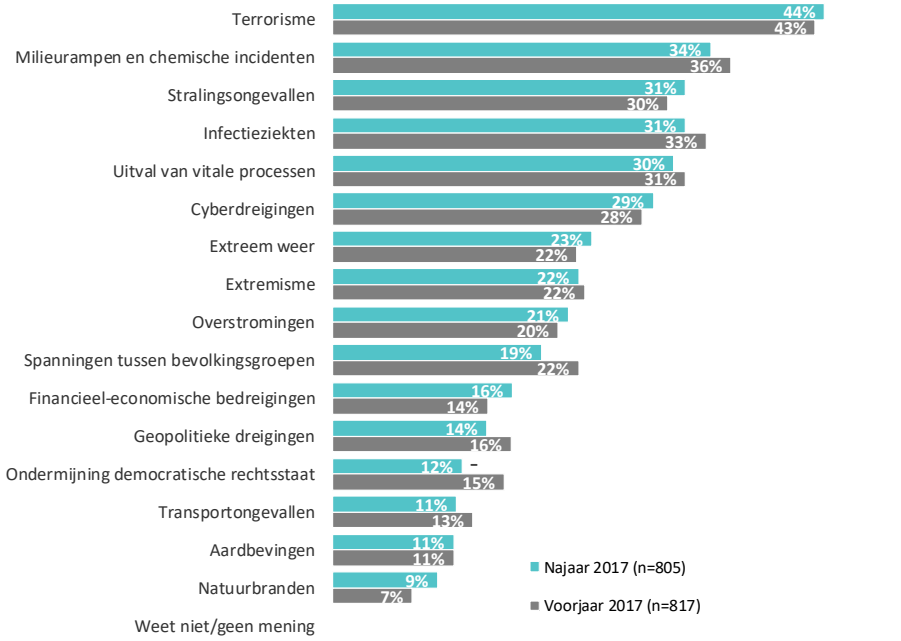

- Significant afgenomen ten opzichte van de vorige meting

Informatievoorziening: passief of actief

Nederlanders willen vaak ongevraagd geïnformeerd worden

Aan de Nederlanders die meer informatie willen over hoe te handelen bij een ramp of crisis is gevraagd op welke manier de informatie verstrekt zou moeten worden. De meeste Nederlanders willen niet meer informatie ontvangen over de voorgelede onderwerpen.

Hoe wil je geïnformeerd worden door de overheid over wat te doen bij…

	De overheid moet iedereen ongevraagd informeren	Ik wil de informatie snel kunnen vinden als ik daar naar zoek	Weet niet/geen mening	Wil niet meer informatie over het onderwerp
Terrorisme	27%	19%	3%	56%
Milieurampen en chemische incidenten	22%	17%	1%	66%
Infectieziekten	20%	15%	1%	69%
Uitval van vitale processen	18%	16%	1%	70%
Stralingsongevallen	21%	16%	1%	69%
Cyberdreigingen	16%	16%	1%	71%
Extremisme	13%	11%	1%	78%
Spanningen tussen bevolkingsgroepen	11%	9%	1%	81%
Extreem weer	14%	12%	1%	77%
Overstromingen	13%	10%	1%	79%
Geopolitieke dreigingen	7%	8%	1%	86%
Ondermijning democratische rechtsstaat	6%	7%	1%	88%
Financieel-economische bedreigingen	8%	9%	1%	84%
Transportongevallen	6%	6%	0%	89%
Aardbevingen	5%	6%	1%	89%
Natuurbranden	*	*	*	*

* Aantal respondenten is kleiner dan 80

NB: er zijn geen significante verschillen gevonden met het voorjaar van 2017

Resultaten

Zorgen van Nederlanders	8
Inschatting kans en effect	12
Veiligheidsbeleving op locaties	16
Voorzorgsmaatregelen algemeen	19
Voorzorgsmaatregelen en reactie per ramp	22
Informatiebehoefte	29
Vertrouwen in de overheid	**32**
Verwachtingen Nederlanders van de overheid	36
Nepnieuws	48
Verschillen naar achtergrondkenmerken	51

Vertrouwen in de overheid

Vertrouwen in de overheid afgenomen ten opzichte van het voorjaar 2017

Zowel het vertrouwen in de overheid in het algemeen als het vertrouwen in de informatievoorziening van de overheid bij een ramp of crisis is significant afgenomen ten opzichte van het voorjaar 2017.

In het voorjaar had ongeveer een derde van de Nederlanders (33%) (heel) veel vertrouwen in de overheid. In het najaar ligt dit aandeel op 26%. Het aandeel van helemaal geen vertrouwen is gestegen van 9% naar 16%.

In het voorjaar had bijna de helft van de Nederlanders (48%) veel of heel veel vertrouwen in de informatievoorziening van de overheid bij een ramp of crisis, in het najaar is dit aandeel gedaald naar 39%. Het aandeel van helemaal geen vertrouwen is gelijk gebleven. Het aandeel van weinig vertrouwen is gestegen van 30% naar 39%.

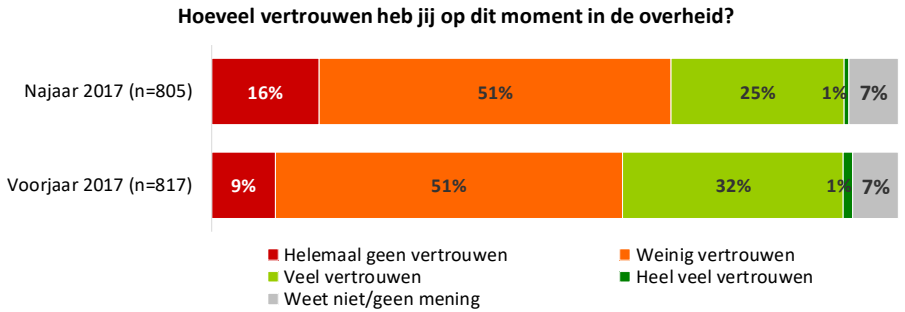

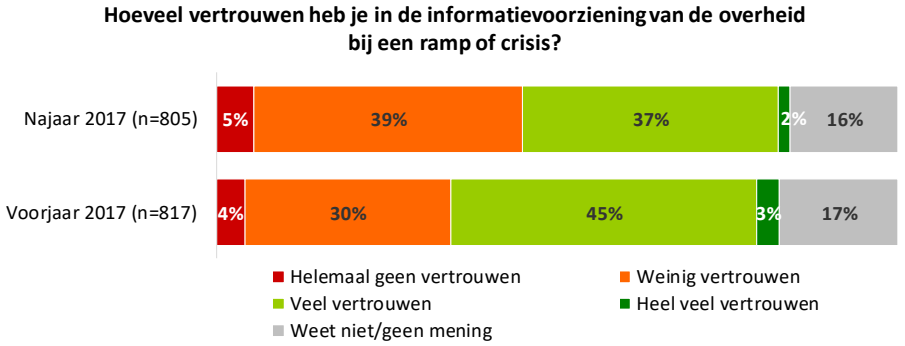

Begrip maatregelen overheid

Nederlanders hebben veel begrip voor maatregelen van de overheid en voelen zich er veiliger door

Sommige veiligheidsmaatregelen hebben een effect op de privacy van burgers, of kunnen zorgen voor extra ongemak. Om dreigingen zoals terroristische aanslagen tegen te gaan, neemt de overheid veiligheidsmaatregelen.

Heb je begrip voor onderstaande maatregelen? *(n=805)*

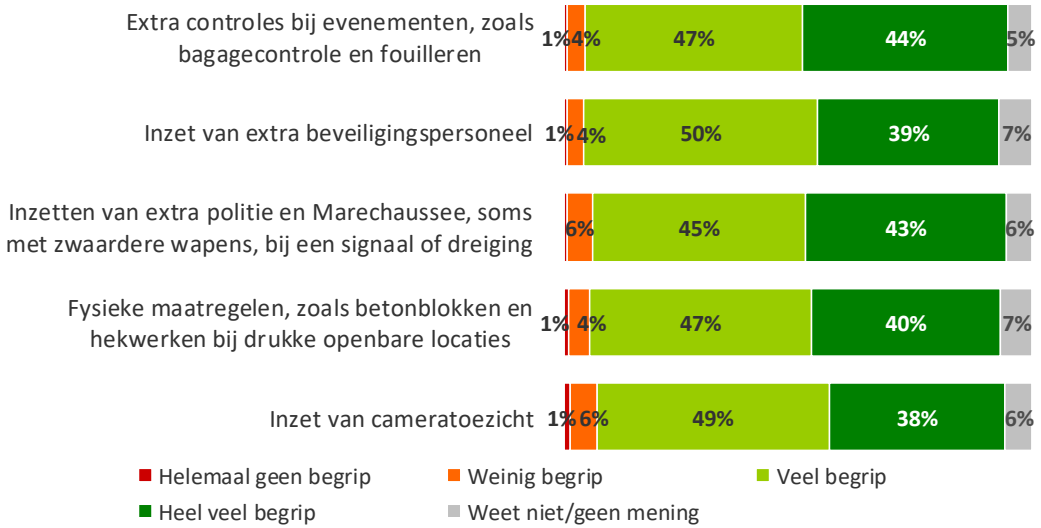

Voel je je veiliger of onveiliger door onderstaande maatregelen? *(n=805)*

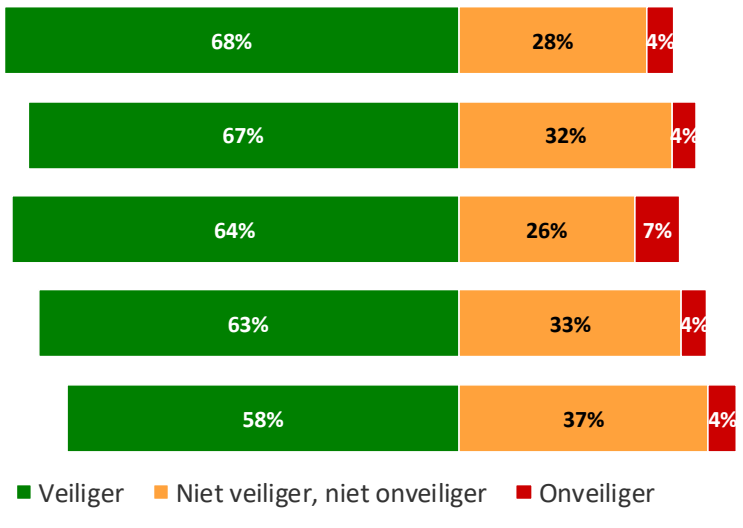

Rol overheid bij radicalisering

Verdeeldheid in mate van vertrouwen over aanpak van de overheid bij het voorkomen van radicalisering

81% van de Nederlanders vindt het nodig dat de overheid investeert in het voorkomen van radicalisering. Slecht 6% vindt investeren in het voorkomen van radicaliseren niet nodig. 12% geeft aan het niet te weten.

Iets meer dan de helft (56%) van de Nederlanders heeft er geen vertrouwen in dat de aanpak van de overheid in het voorkomen van radicalisering effectief is. 12% heeft hier helemaal geen vertrouwen in en 44% heeft weinig vertrouwen. Een kwart van de Nederlanders heeft wel vertrouwen in de effectiviteit van de aanpak. 24% heeft veel vertrouwen in de aanpak en 1% heel veel vertrouwen. 19% geeft aan het niet te weten.

Wat vind je ervan dat de overheid investeert in het voorkomen van radicalisering? *(n=805)*

Heb je er vertrouwen in dat de aanpak van de overheid in het voorkomen van radicalisering effectief is? *(n=805)*

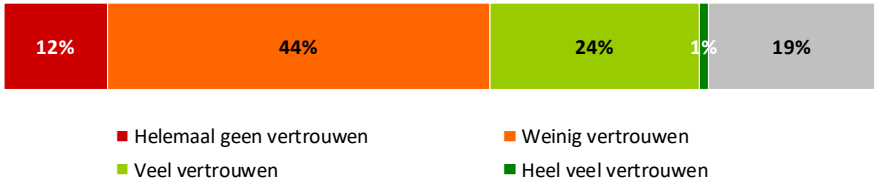

Resultaten

Zorgen van Nederlanders	8
Inschatting kans en effect	12
Veiligheidsbeleving op locaties	16
Voorzorgsmaatregelen algemeen	19
Voorzorgsmaatregelen en reactie per ramp	22
Informatiebehoefte	29
Vertrouwen in de overheid	32
Verwachtingen Nederlanders van de overheid	**36**
Nepnieuws	48
Verschillen naar achtergrondkenmerken	51

Nederlanders hebben lage verwachtingen van de overheid bij voorkomen en bestrijden ramp of crisis

Rol van de overheid

Net als bij de vorige meting verwachten Nederlanders niet dat de overheid in staat is om een ramp of crisis te voorkomen. De perceptie is ook dat de overheid bij veel rampen niet of nauwelijks in staat is om de gevolgen beperkt te houden. Met name op de gevolgen van geopolitieke dreigingen zou de Nederlandse overheid geen weerwoord kunnen bieden.

Nederlanders hebben een duidelijker beeld van welke maatregelen de overheid zou moeten treffen om rampen te voorkomen of te bestrijden dan het beeld van wat zij zelf kunnen doen. Voor iedere mogelijke ramp of crisis kan 39% tot 54% van de Nederlanders minimaal één maatregel noemen die de overheid zou kunnen treffen. Deze percentages komen grotendeel overeen met de vorige meting.

Op de volgende pagina's is voor ieder van de mogelijke rampen en crises weergegeven wat Nederlanders verwachten van de overheid.

NB: voor een aantal rampen was het aantal respondenten in het onderzoek dat zich er zorgen over maakt kleiner dan 80, daarom is het niet mogelijk om sigfnicante uitspraken te doen over , en zijn dus weggelaten uit het overzicht. Het gaat om: overstromingen, natuurbranden, aardbevingen, stralingsongevallen, transportongevallen en uitval van vitale processen.

Extreem weer: rol van de overheid

Welke maatregelen dient de overheid te nemen om de onderstaande ramp of crisis in Nederland te bestrijden/voorkomen (Extreem weer)?
(Gebeurtenis in zorgen top-3, n=125)

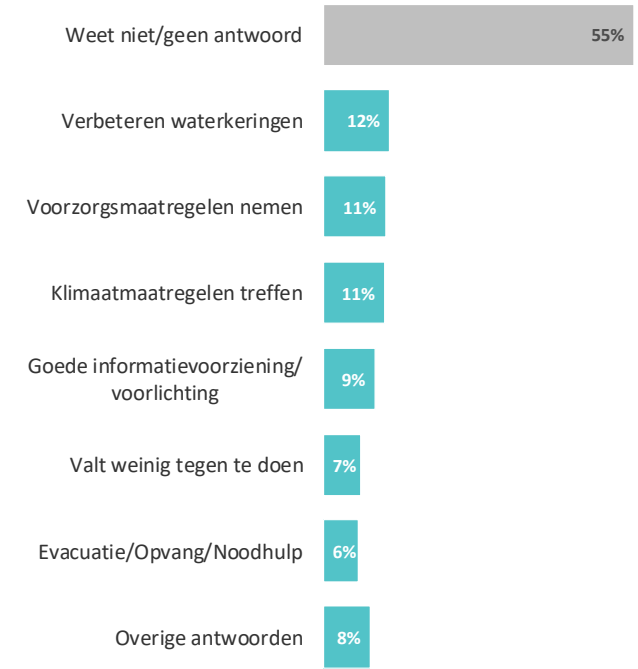

In hoeverre je denkt dat de Nederlandse overheid in staat is om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

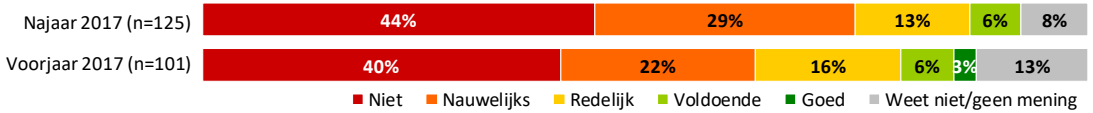

In hoeverre vind je dat de overheid genoeg doet om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

In hoeverre denk je dat de overheid in staat is om de gevolgen zo beperkt mogelijk te houden?
(Gebeurtenis in zorgen top-3)

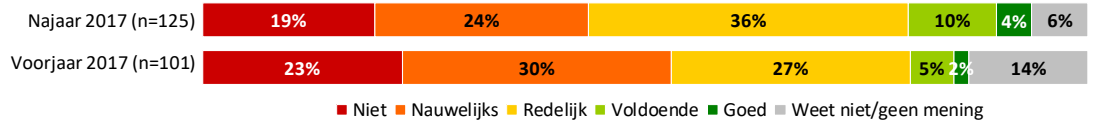

- Significant afgenomen ten opzichte van de vorige meting

Milieurampen en chemische incidenten: rol van de overheid

Welke maatregelen dient de overheid te nemen om de onderstaande ramp/crisis in Nederland te bestrijden/voorkomen (Milieurampen en chemische incidenten)?
(Basis - Gebeurtenis genoemd, n=120)

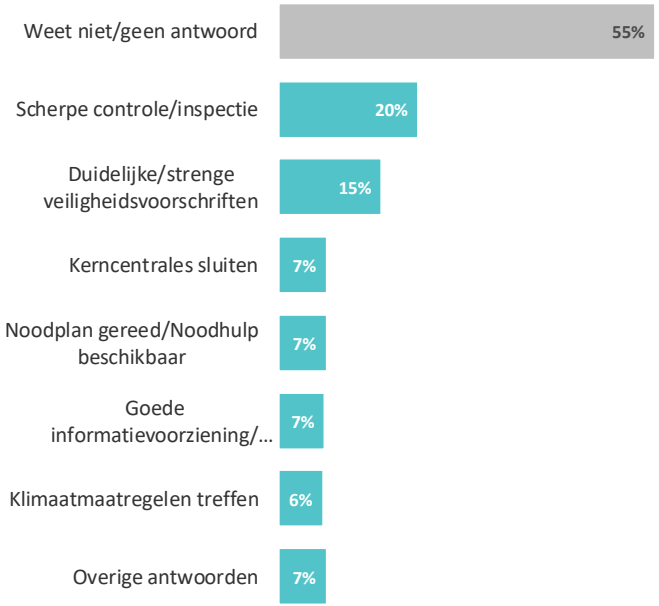

In hoeverre je denkt dat de Nederlandse overheid in staat is om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

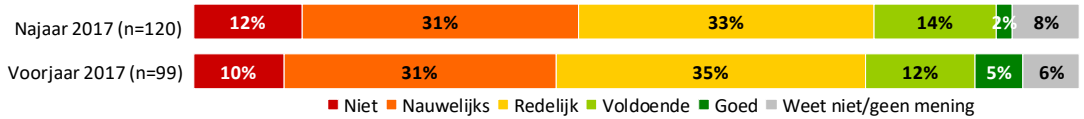

In hoeverre vind je dat de overheid genoeg doet om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

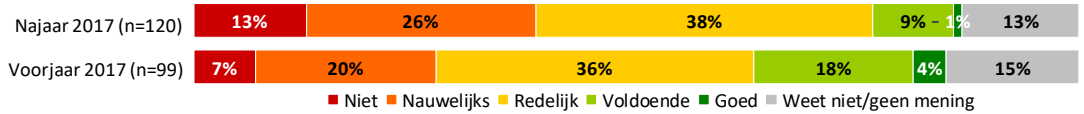

In hoeverre denk je dat de overheid in staat is om de gevolgen zo beperkt mogelijk te houden? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

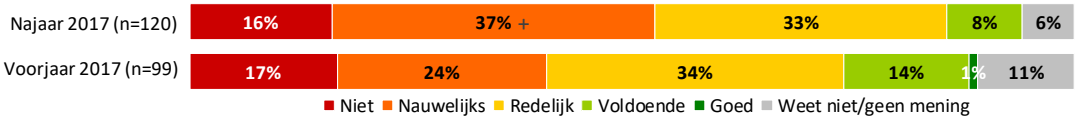

\+ Significant toegenomen ten opzichte van de vorige meting - Significant afgenomen ten opzichte van de vorige meting

Infectieziekten: rol van de overheid

Welke maatregelen dient de overheid te nemen om de onderstaande ramp of crisis in Nederland te bestrijden/voorkomen (Infectieziekten)?
(Basis - Gebeurtenis genoemd, n=118)

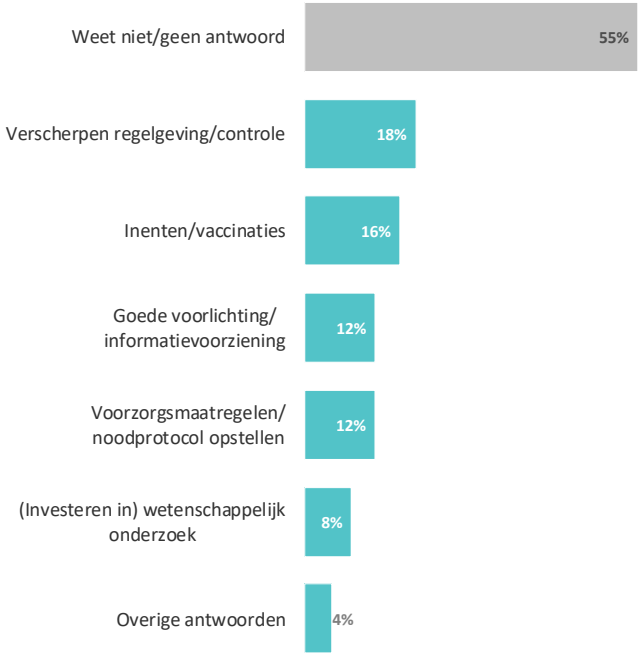

In hoeverre je denkt dat de Nederlandse overheid in staat is om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3, n=99)

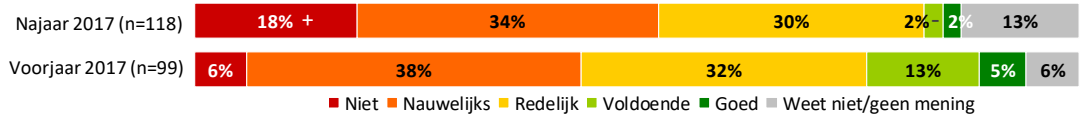

In hoeverre vind je dat de overheid genoeg doet om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

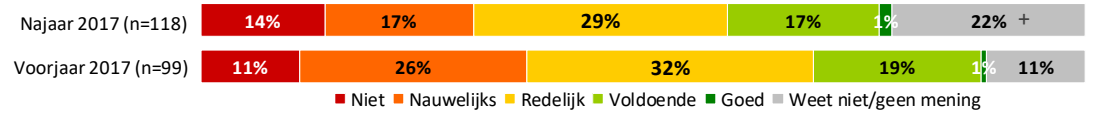

In hoeverre denk je dat de overheid in staat is om de gevolgen zo beperkt mogelijk te houden? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

\+ Significant toegenomen ten opzichte van de vorige meting - Significant afgenomen ten opzichte van de vorige meting

Cyberdreigingen: rol van de overheid

Welke maatregelen dient de overheid te nemen om de onderstaande ramp of crisis in Nederland te bestrijden/voorkomen (Cyberdreigingen)? (Basis - Gebeurtenis genoemd, n=227)

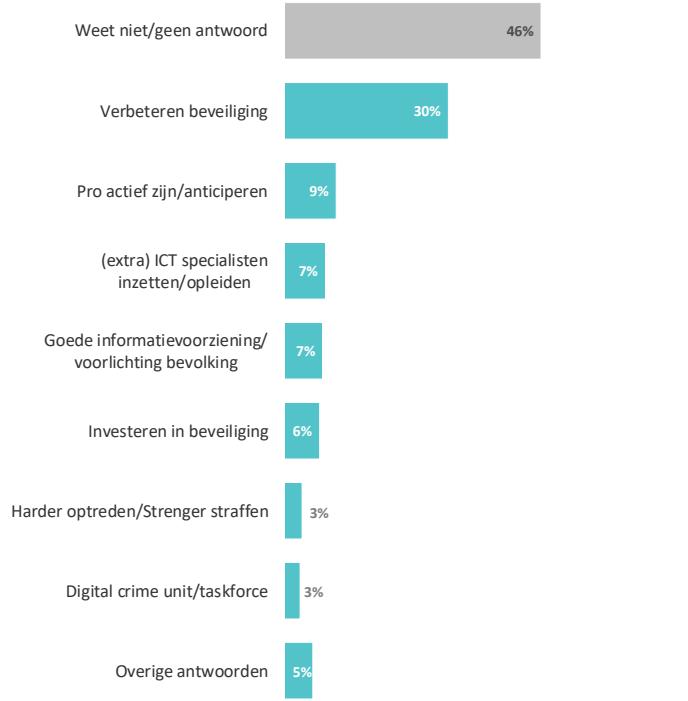

In hoeverre je denkt dat de Nederlandse overheid in staat is om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

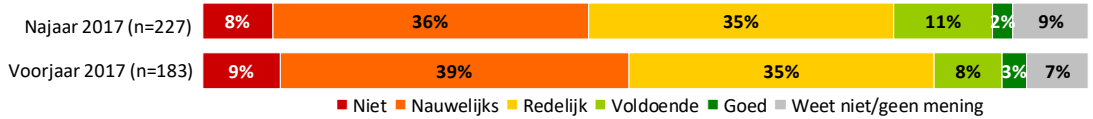

In hoeverre vind je dat de overheid genoeg doet om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

In hoeverre denk je dat de overheid in staat is om de gevolgen zo beperkt mogelijk te houden? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

Spanningen tussen bevolkingsgroepen: rol van de overheid

Welke maatregelen dient de overheid te nemen om de onderstaande ramp of crisis in Nederland te bestrijden/voorkomen (Spanningen tussen bevolkingsgroepen)? (Gebeurtenis in zorgen top-3, n=264)

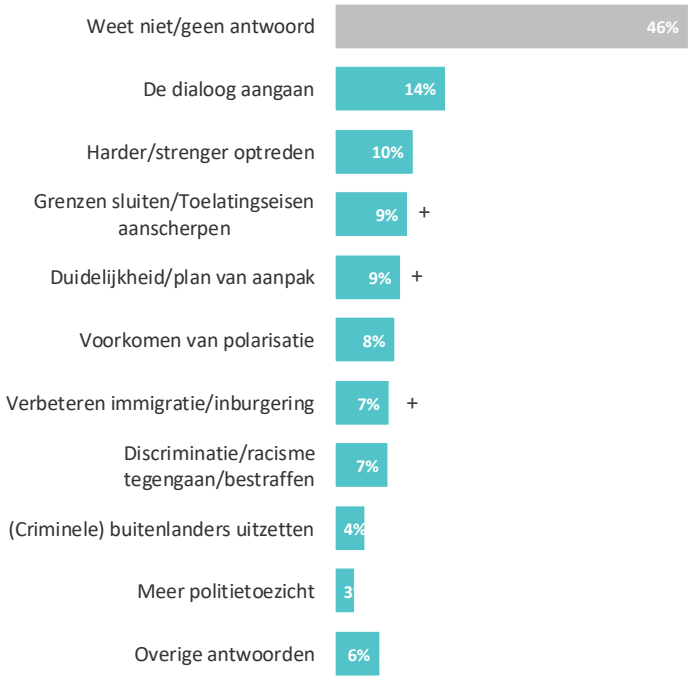

In hoeverre je denkt dat de Nederlandse overheid in staat is om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

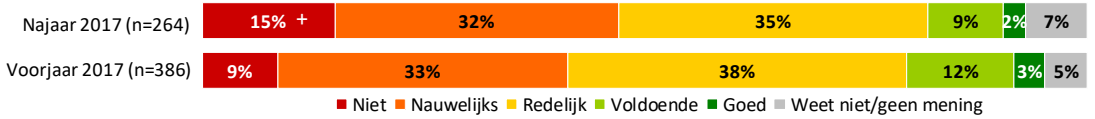

In hoeverre vind je dat de overheid genoeg doet om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

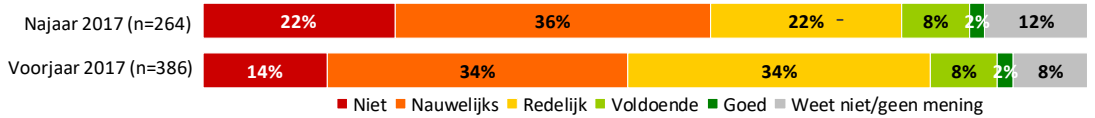

In hoeverre denk je dat de overheid in staat is om de gevolgen zo beperkt mogelijk te houden? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

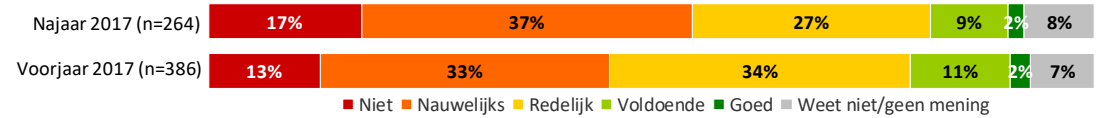

\+ Significant toegenomen ten opzichte van de vorige meting - Significant afgenomen ten opzichte van de vorige meting

Ondermijning democratische rechtsstaat: rol van de overheid

Welke maatregelen dient de overheid te nemen om de onderstaande ramp of crisis in Nederland te bestrijden/voorkomen (Ondermijning democratische rechtsstaat)? (Gebeurtenis in zorgen top-3, n=87)

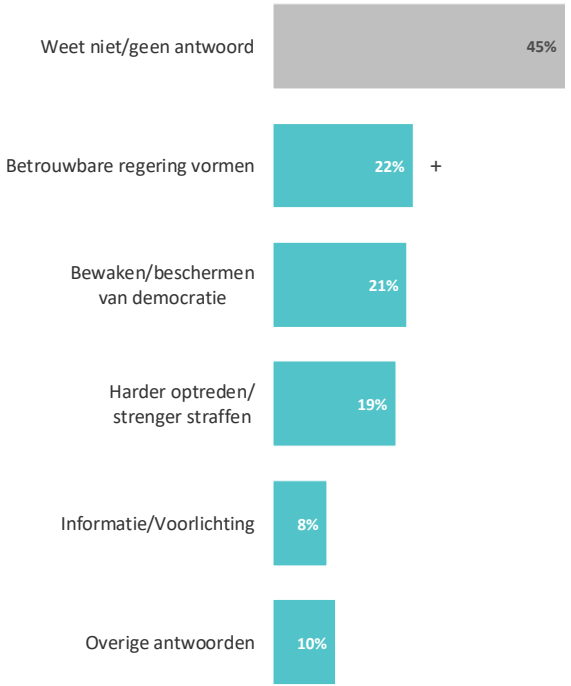

In hoeverre je denkt dat de Nederlandse overheid in staat is om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

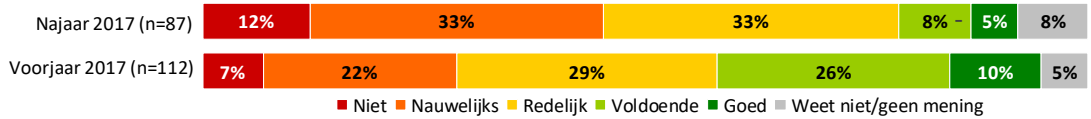

In hoeverre vind je dat de overheid genoeg doet om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

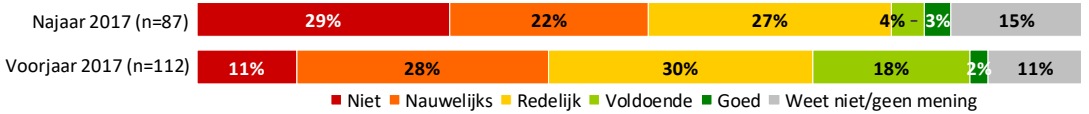

In hoeverre denk je dat de overheid in staat is om de gevolgen zo beperkt mogelijk te houden? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

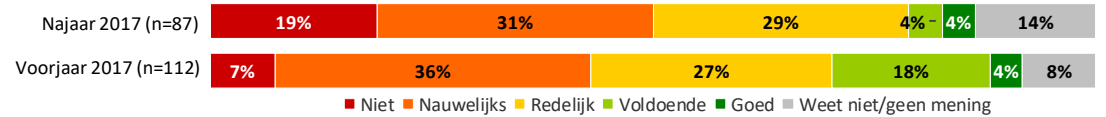

\+ Significant toegenomen ten opzichte van de vorige meting - Significant afgenomen ten opzichte van de vorige meting

Terrorisme: rol van de overheid

Welke maatregelen dient de overheid te nemen om de onderstaande ramp of crisis in Nederland te bestrijden/voorkomen (Terrorisme)?
(Gebeurtenis in zorgen top-3, n=518)

In hoeverre je denkt dat de Nederlandse overheid in staat is om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

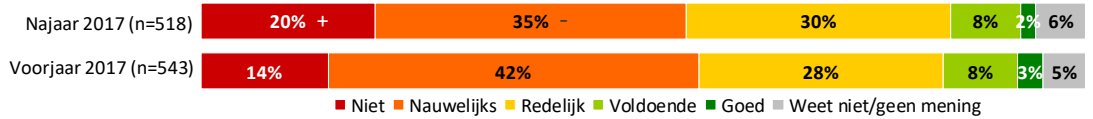

In hoeverre vind je dat de overheid genoeg doet om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

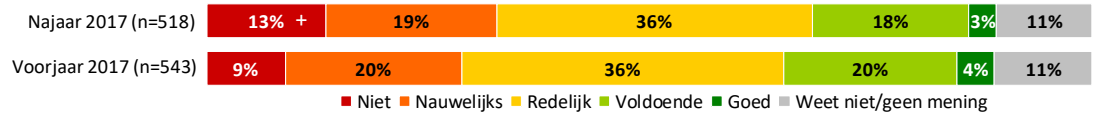

In hoeverre denk je dat de overheid in staat is om de gevolgen zo beperkt mogelijk te houden?
(Gebeurtenis in zorgen top-3)

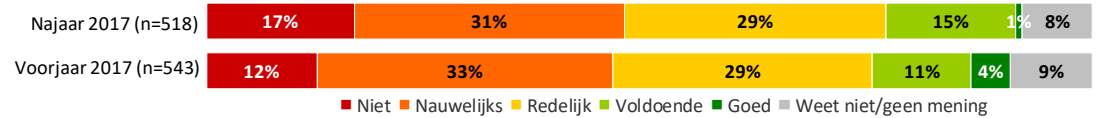

\+ Significant toegenomen ten opzichte van de vorige meting - Significant afgenomen ten opzichte van de vorige meting

Extremisme: rol van de overheid

Welke maatregelen dient de overheid te nemen om de onderstaande ramp/crisis in Nederland te bestrijden/voorkomen (Extremisme)? (Basis - Gebeurtenis genoemd, n=273)

In hoeverre je denkt dat de Nederlandse overheid in staat is om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

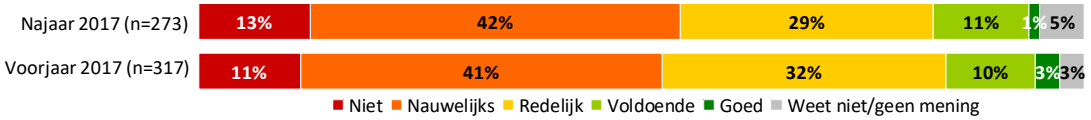

In hoeverre vind je dat de overheid genoeg doet om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

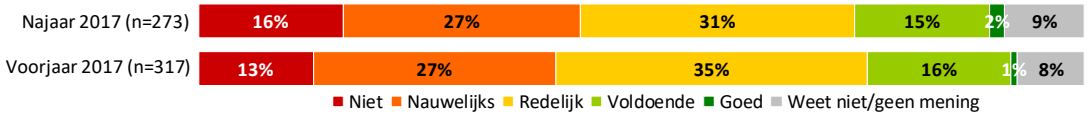

In hoeverre denk je dat de overheid in staat is om de gevolgen zo beperkt mogelijk te houden? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

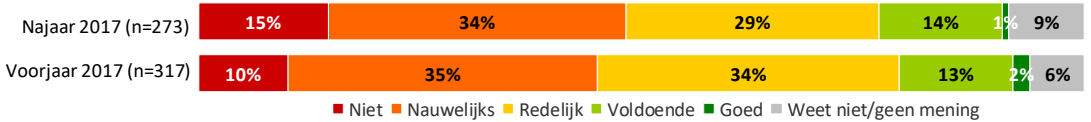

Geopolitieke dreigingen: rol van de overheid

Welke maatregelen dient de overheid te nemen om de onderstaande ramp/crisis in Nederland te bestrijden/voorkomen (Geopolitieke dreigingen)?
(Basis - Gebeurtenis genoemd, n=99)

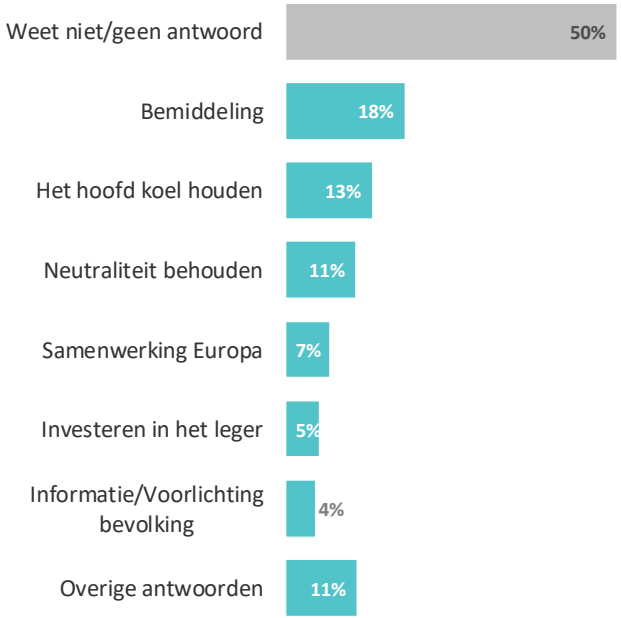

In hoeverre je denkt dat de Nederlandse overheid in staat is om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

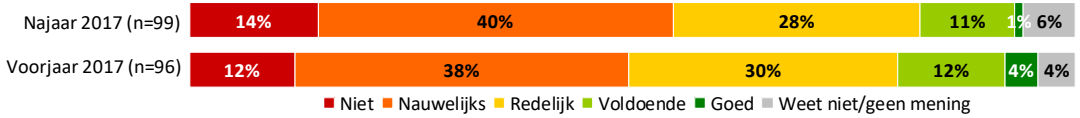

In hoeverre vind je dat de overheid genoeg doet om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

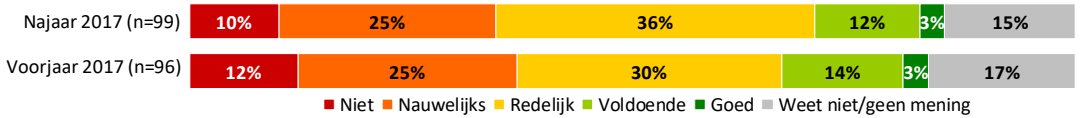

In hoeverre denk je dat de overheid in staat is om de gevolgen zo beperkt mogelijk te houden?
(Gebeurtenis in zorgen top-3)

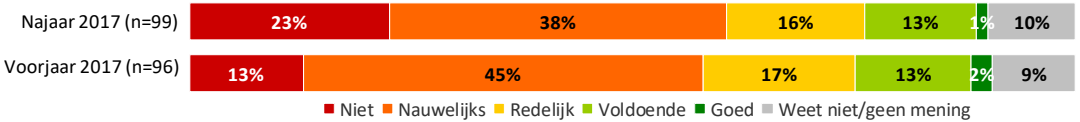

Financieel-economische bedreigingen: rol van de overheid

Welke maatregelen dient de overheid te nemen om de onderstaande ramp/crisis in Nederland te bestrijden/voorkomen (Financieel-economische bedreigingen)? (Basis - Gebeurtenis genoemd, n=107)

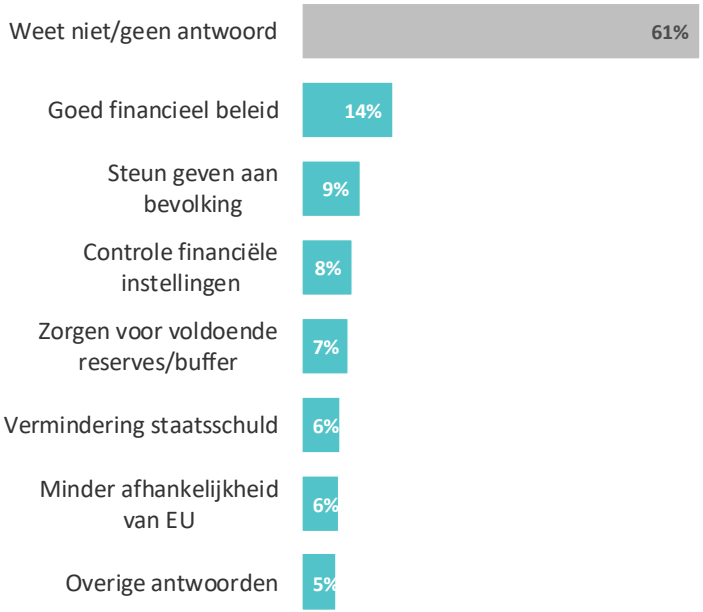

In hoeverre je denkt dat de Nederlandse overheid in staat is om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

In hoeverre vind je dat de overheid genoeg doet om deze gebeurtenis te voorkomen? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

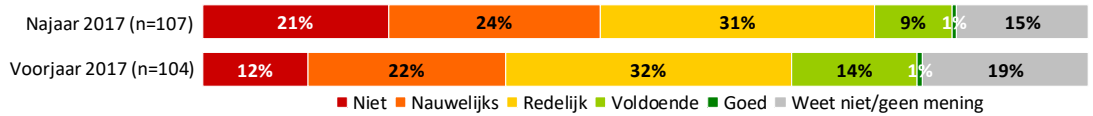

In hoeverre denk je dat de overheid in staat is om de gevolgen zo beperkt mogelijk te houden? (Gebeurtenis in zorgen top-3)

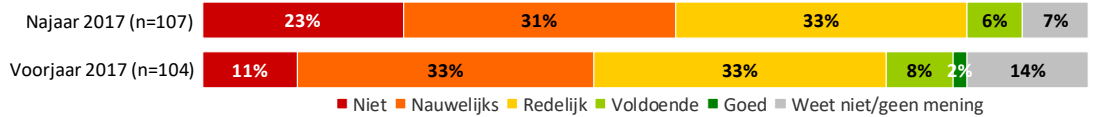

Resultaten

Zorgen van Nederlanders	8
Inschatting kans en effect	12
Veiligheidsbeleving op locaties	16
Voorzorgsmaatregelen algemeen	19
Voorzorgsmaatregelen en reactie per ramp	22
Informatiebehoefte	29
Vertrouwen in de overheid	32
Verwachtingen Nederlanders van de overheid	36
Nepnieuws	**48**
Verschillen naar achtergrondkenmerken	51

Nepnieuws

Twee derde van de Nederlanders controleert nieuws op juistheid

Een meerderheid van de Nederlanders (65%) geeft aan nieuws op juistheid te controleren.

Zij doen dit door het hele artikel te lezen (39%), door te letten op de gebruikte bronnen in het artikel (38%) en het letten op de website of uitgever (30%). Op afstand gevolgd door te letten op de datum (21%) en de auteur (15%).

Controleer je weleens nieuws, bijvoorbeeld op sociale media, op juistheid? *(n=805)*

Waar let je op bij het controleren van nieuws op juistheid? (n=805)

De auteur	15%
De website of uitgever	30%
Ik lees het hele artikel	39%
Gebruikte bronnen in het artikel	38%
Datum	21%
Weet niet/geen mening	4%
Controleert nooit het nieuws	35%

Herkennen van nepnieuws

Meeste Nederlanders denken nepnieuws te herkennen

De meeste Nederlanders denken nepnieuws te herkennen. 69% denkt nepnieuws soms of altijd te herkennen. 13% van de Nederlanders denkt nepnieuws nooit te herkennen.

Meer dan de helft van de Nederlanders maakt zich geen zorgen om nepnieuws. 48% maakt zich weinig zorgen en 8% maakt zich helemaal geen zorgen om nepnieuws. Ongeveer een derde (32%) maakt zich wel zorgen om nepnieuws. 27% maakt zich veel zorgen en 5% maakt zich heel veel zorgen om nepnieuws. 11% geeft aan het niet te weten.

Heb je het idee dat je nepnieuws herkent? *(n=805)*

Maak je je zorgen om nepnieuws? *(n=805)*

Resultaten

Zorgen van Nederlanders	8
Inschatting kans en effect	12
Veiligheidsbeleving op locaties	16
Voorzorgsmaatregelen algemeen	19
Voorzorgsmaatregelen en reactie per ramp	22
Informatiebehoefte	29
Vertrouwen in de overheid	32
Verwachtingen Nederlanders van de overheid	36
Nepnieuws	48
Verschillen naar achtergrondkenmerken	**51**

Verschillen naar achtergrondkenmerken

Geslacht

- Mannen hebben meer vertrouwen in de overheid dan vrouwen. Het vertrouwen is echter bij beide groepen laag.
- Mannen schatten de kans hoger in dat vitale processen kunnen uitvallen. Vrouwen schatten de kans groter in dat de gevolgen van geopolitieke dreigingen merkbaar zijn in Nederland.
- Vrouwen denken dat de gevolgen groter zijn van: transportongevallen, natuurbranden, milieurampen, spanningen tussen bevolkingsgroepen, terrorisme en geopolitieke dreigingen.
- Mannen maken zich vaker zorgen over de uitval van vitale processen. Vrouwen maken zich vaker zorgen over infectieziekten.
- Wanneer mannen zich zorgen maken over cyberdreigingen dan is dit vaker omdat zij denken dat hun eigen veiligheid of die van hun gezin in gevaar komt.
- Vrouwen willen vaker informatie over hoe te handelen bij terrorisme.
- Vrouwen voelen zich vaker veilig thuis en op het werk /op school.
- Mannen maken vaker back-ups van hun computerbestanden.
- Mannen weten vaker hoe je thuis gas en elektriciteit uit kunt schakelen en kennen vaker het evacuatieplan van gebouwen.
- Vrouwen controleren minder vaak nieuws op juistheid dan mannen. Mannen denken nepnieuws vaker te herkennen.
- Vrouwen hebben meer begrip voor extra controles bij evenementen en de inzet van beveiligingspersoneel om dreigingen en terroristische aanslagen tegen te gaan.
- Vrouwen geven vaker aan zich veiliger te voelen door de inzet van extra beveiligingspersoneel.

Verschillen naar achtergrondkenmerken

Leeftijd

- 15-44 jarigen hebben meer vertrouwen in de overheid dan 55-plussers.
- 15-24 jarigen schatten de kans lager in dat één van de volgende rampen zich voor doet: extreem weer, natuurbranden en de uitval van vitale processen. 55-64 jarigen schatten de kans van de meeste rampen juist hoger in.
- 15-24 jarigen denken dat de gevolgen van een overstroming ernstiger zijn dan de 55-75 jarigen. De jongste doelgroep schat ook de gevolgen van milieurampen, chemische incidenten en stralingsongevallen groter in. Deze groep denkt ook dat de gevolgen van extremisme en geopolitieke dreigingen ernstiger zijn. De gevolgen van cyberdreigingen worden door de jongeren juist lager ingeschat.
- De jongste doelgroep maakt zich vaker zorgen over terrorisme, geopolitieke driegingen en ondermijning van de democratische rechtsstaat.
- Jongeren hebben minder vaak een radio op batterijen in huis, de 55-plussers hebben dit juist vaker in huis dan gemiddeld.
- 55-plussers hebben vaker een zaklamp in huis.
- De groep tot 35 jaar heeft minder kennis over het uitschakelen van gas, elektriciteit en mechanische ventilatie.
- Jongeren hebben meer vertrouwen in de overheid als het gaat om het voorkomen van terrorisme en zijn ook vaker van mening dat de overheid genoeg doet om terrorisme te voorkomen.
- Jongeren willen liever zelf informatie snel kunnen opzoeken in plaats van ongevraagd geïnformeerd te worden.
- Personen tot 44 jaar hebben meer vertrouwen in de informatievoorziening van de overheid bij een ramp of crisis dan 55-plussers.
- 15-24 jarigen voelen zich vaker onveilig in het openbaar vervoer.
- Jongeren tot 24 jaar controleren vaker berichten op sociale media op juistheid, bijvoorbeeld door naar de auteur of de uitgever te kijken.
- De jongere doelgroepen (tot 35 jaar) hebben er meer vertrouwen in dat de aanpak van de overheid in het voorkomen van radicalisering effectief is.

Verschillen naar achtergrondkenmerken

Opleidingsniveau

- Hoogopgeleiden schatten de kans dat een gebeurtenis zich voordoet lager in van vrijwel alle gebeurtenissen. Wanneer een incident zich voordoet dan schatten hoogopgeleiden de gevolgen ook kleiner in.
- Hoogopgeleiden maken zich vaker zorgen over cyberdreigingen en over de uitval van vitale processen. Laagopgeleiden maken zich vaker zorgen over spanningen tussen bevolkingsgroepen en extreem weer.
- Laagopgeleiden maken zich vaker zorgen om terrorisme omdat de veiligheid van henzelf of hun gezin in het geding is.
- Laagopgeleiden zijn minder goed voorbereid op een ramp of crisis dan hoogopgeleiden. Het evacuatieplan van gebouwen waar ze vaak komen is bij laagopgeleiden ook vaker onbekend dan bij hoogopgeleiden. Laagopgeleiden hebben minder vaak een eerste hulp kit of een gereedschapsset in huis. Laagopgeleiden maken ook minder vaak back-ups van hun computerbestanden en hebben minder vaak kopieën van identiteitsbewijzen en verzekeringspapieren.
- Hoogopgeleiden denken vaker dat de overheid in staat is om terrorisme te voorkomen en dat de overheid in staat is om de gevolgen hiervan beperkt te houden. Laagopgeleiden vinden vaak dat de overheid te weinig doet om terrorisme te bestrijden.
- Laagopgeleiden hebben een lager vertrouwen in de overheid in het algemeen en ook een lager vertrouwen als het gaat over de informatievoorziening bij een ramp of crisis.
- Laagopgeleiden voel zich minder veilig op openbare plekken en geven ook vaker aan locaties te mijden omdat ze zich daar niet veilig voelen.
- Laagopgeleiden controleren minder vaak nieuws op juistheid en geven ook aan nepnieuws vaak niet te herkennen.

BIJLAGE

Bijlage 1 | Voorgelegde rampen en crises met toelichting

- ***Overstromingen*** (bijvoorbeeld door stijging van het water vanuit zee of een rivier, of het doorbreken van de dijken)
- ***Extreem weer*** (zoals een zware storm, hittegolf, of ijzel, sneeuwstorm)
- ***Natuurbranden*** (zoals een bosbrand of heidebrand)
- ***Aardbevingen***
- ***Milieurampen en chemische incidenten*** (zoals ongevallen in de chemische sector, olierampen en lekkages van chemicaliën in water, bodem, en grondwater)
- ***Infectieziekten (mens en dier)*** (zoals virus of bacteriële besmettingen die veel mensen en/of dieren kunnen treffen)
- ***Stralingsongevallen*** (bijvoorbeeld door een ongeluk in een kerncentrales waarbij radioactief materiaalvrijkomt)
- ***Transportongevallen*** (water, spoor, weg, lucht) door ernstig ongeval op het spoor of weg, in de scheepvaart of met een vliegtuig)
- ***Uitval van vitale processen*** (zoals de uitval van gas, elektriciteit, drinkwater, ICT en telecommunicatie)
- ***Cyberdreigingen*** (cyberaanvallen op organisaties, verstoren van vitale voorzieningen, of de ontvreemding van staatsgeheimen, persoonsgegevens en intellectueel eigendom)
- ***Spanningen tussen bevolkingsgroepen*** (zoals de toenemende migratiestroom, integratie van minderheden, polarisatie en toegenomen spanningen tussen verschillende bevolkingsgroepen)
- ***Ondermijning democratische rechtsstaat*** (door bijvoorbeeld verspreiden van nepnieuws en de inmenging van buitenlandse staten in het ongestoord functioneren van de binnenlandse democratie)
- ***Terrorisme*** (aanslagen gemotiveerd door een ideologie zoals jihadisme of rechtsextremisme)
- ***Extremisme*** (geweld en wetsovertredingen van links- en rechts-extremisten, radicale moslims, asielrechtenextremisten en van dierenrechtenextremisten)
- ***Geopolitieke dreigingen*** (zoals oorlog, internationale conflicten en toenemende spanningen tussen grootmachten)
- ***Financieel-economische bedreigingen*** (bijvoorbeeld hoge werkeloosheid, faillissement van grote financiële instellingen, oplopende staatsschuld of het instorten van de beurs)

Bijlage 2 | Onderzoekstechnische informatie - kwantitatief

- **Veldwerkperiode**
  - Het veldwerk is uitgevoerd in de periode 12 oktober tot en met 16 oktober 2017.
- **Methode respondentenselectie**
  - Uit het StemPunt-panel van Motivaction.
- **Incentives**
  - De respondenten hebben als dank voor deelname aan het onderzoek punten voor het StemPunt spaarprogramma ontvangen.
- **Weging**
  - De onderzoeksdata zijn gewogen (zie ook bijlage gewogen en ongewogen data), daarbij fungeerde het Mentality-ijkbestand als herwegingskader. Dit ijkbestand is wat betreft sociodemografische gegevens gewogen naar de Gouden Standaard van de MOA op basis van data van het CBS.
- **Bewaartermijn primaire onderzoeksbestanden**
  - Digitaal beschikbare primaire onderzoeksbestanden worden tenminste 12 maanden na afronden van het onderzoek bewaard.

Kenmerken	Ongewogen		Gewogen	
	N	%	N	%
15 t/m 24 jaar	82	10,2%	126	15,6%
25 t/m 34 jaar	136	16,9%	129	16,0%
35 t/m 44 jaar	121	15,0%	136	16,9%
45 t/m 54 jaar	181	22,5%	157	19,5%
55 t/m 64 jaar	161	20,0%	135	16,7%
65 t/m 75 jaar	124	15,4%	123	15,3%
Man	432	53,7%	388	48,2%
Vrouw	373	46,3%	417	51,8%
Opleiding hoog	229	28,4%	202	25,1%
Opleiding midden	427	53,0%	425	52,8%
Opleiding laag	149	18,5%	178	22,1%

motivaction
research and strategy

Motivaction International B.V.
Marnixkade 109
1015 ZL Amsterdam

Postbus 15262
1001 MG Amsterdam

T +31 (0)20 589 83 83
M info@motivaction.nl

www.motivaction.nl